

TULEVARKU Päevaleht

Eesti keskkooli- ja gümnaasiumi- noorsoo ajakiri

SISU:

<i>Elmar Noorkukk:</i>	SANGARITE ISA
<i>Rain Rebas:</i>	VABARIIGI AASTAPÄEVAKS
<i>Jaan Kross:</i>	KAS ON TÄNAPÄEVAL... ine.
<i>Arnolt Saarik:</i>	UINENÄGU
<i>Imant Rebane:</i>	RIKAS SUVI
<i>Elsa Pikkor:</i>	KAUGE KUTSE
<i>Johannes Aaoik:</i>	KEELELINE PARANDUSÜLESANNE
<i>Ain Ainsaar:</i>	TARTU I GÜMN. SUUSAPÄEV
<i>Ulo Tuulas:</i>	SPORT TARTU KOOLIDES
<i>Imant Rebane:</i>	SUUNAD JA KAVAD
<i>Laine Härman:</i>	RAAMATUD KÕNELEVAD

EESTI RIIKLIK ISESEISVUS (AKTID INGLISE, PRANTSUSE JA ITAALIA VALITSUSTE POOLT). UNGARI: PETÖFI JA VÖRÖSMARTY; UNGARI PÜHA KROON. KAS ON TÄNAPÄEVAL MEIE NOORSOO VAIMSETE HUVIDE MÕONAAEG JA KUI ON: KUIDAS SELLEST ÜLE SAADA? HELJO SEPP — MEIE NOOR ANDEKAS PIANIST. „TUL. RADADE“ VÕISTLUSTÖÖDE NIMIKIRI.

Nr. 38

Vebruar 1940

Õpilased!

Tarvitage hambapastasid

M I L V I

hind 33 snt. tuub ja

E P H A G

hind 45 snt. tuub,

sest need puhastavad parimini hambaid ja ei sisalda tervisele kahjulikke aineid.

A/S. EPHAG'i labor.
Tallinn

VANIM ÜHISTEGELINE KINDLUSTUS-
ETTEVÕTE

EEKS-MAJA

(ASUTATUD A. 1866)

JUHATUS: TALLINN, VABADUSVÄLJAK

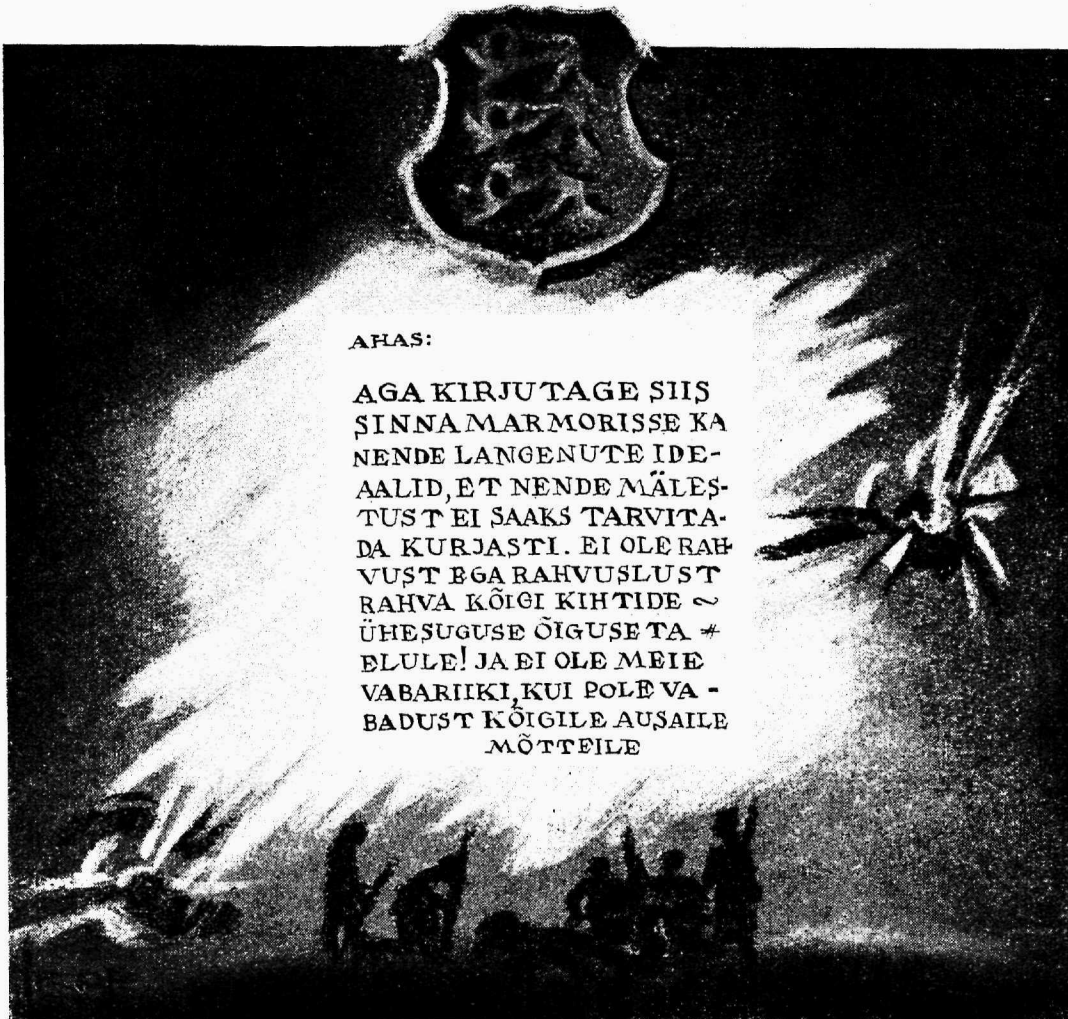
Tulevikul RAJAD

EESTI KESK-, KUTSEKOOLI- JA
GÜMNAASIUMINOORSO AJAKIRI

NR. 38

17. VEEBRUAR 1940

V AASTAKÄIK

Sangarite isa

Suviti kõndides metsateerajul
nägin üht vanakest sammuvat eel.
Paistis kas päike või ilm oli sajul,
ikka ma leidsin ta tallamast teed.

Keegi ei teadnud ta isast, ei emast,
ühtegi sõnakest ränduri suust
polnud veel kuulnud, kuid siiski temast
räägiti rohkem kui erakust muust.

Olnud ju temalgi poegadepere,
vapraid ja innukaid võsusid kolm,
ent juba ammu on nendegi vere
närvutand võitluseväljade tolm.

Suvel kord läksid kui hommikuagu,
süda täis tahet ja õiglusetuld:
„Igaüks endale sahaku vagu;
võõrad, käed küljest, — on meie see muld!

Samm-sammult võideldi kodule salud:
võitlusest võitlusse, meile jäi võit.
Mõisade mustmullal tärkasid talud,
vabadust, valgust ja jõukust see tõi.

Siis tuli tagasi võitlusest sõdur,
aga ei poegi näind vanake hall.
Koju ka suundus nii mõnigi põdur,
olnud kes vahva kord Võnnu all.

Läksin kord raugale õhtusel tunnil
järele mõisrusust mööduvat teed —
varemeil seisis ta vihahoo sunnil
rusikas käega ja huulte peal need.

Nüüd on ka otsas ta elutee raskus,
möödunud sügisel lõppeski ränd,
väsis rauk, metsateel puhkama laskus ...
ning nad siis uinusid: tema ja känd.

Kuid seda needu nii ürgset ja viha
matta ei suutnud ta puusärgi-laud:
eeslastes leegitseb vabadusiha,
võõraste võimule kaevatud haud!

R. Rebas

Vabariigi aastapäevaks

MEIL on nüüd seljataga kakskümmend kaks aastat oma minevikku.

Hoolimata sellest lähevad praegu paljud rohkem kui kunagi varem lähenevale Vabariigi aastapäevale vastu raske südamega. Näib, nagu oleksime sattunud sõja ja maailmapoliitiliste olude tõttu ummikusse, millest väljapääsu enam ei ole.

Kuid just nüüd peaks meile selgunud olema, et raskete aegade pitser ei jää igavesti lebama ei meie ega kellega teise peale, kui meie ise tahame olla vabad ja rippumatud. Ükski rahvas ega riik pole eales saanud vabaks, kui ta seda ise ülimal määral pole tahtnud olla. Ja seepärast vaatame, eneseväärustamise teed käes, raskete aegade keerisest optimistlikult tulevikku.

Olles veendunud ja tundes, et need ajad, millesse meid vastu oma tahtmist on kistud, on kindlasti mööduvad, võiksime täna, Vabariigi aastapäeval, oma kodumaa kohta ütelda Juhan Sütiste sõnadega: „Las tulla su kätesse ajuti sorg, mis heledaid ridu ei palmi, — võib-olla et sellest vaikusest kord uus äike prahvanguks valmib!“

RAIN REBAS

EESTI RIIKLINE ISESEISWUS

AKTID

Eesti rahwa enesemääramise õiguse ja Eesti riiklise iseseiswuse tunnistamisest Inglise, Prantsuse ja Italia walitsuste poolt

Awaldatud Eesti Delegatsiooni juhatusel Helsingis a. 1918.

Suomalisen Kirjalaisuuden Seura trükikoda

Eesti iseseiswuse kuulutamine

28. (15.) nowembril 1917 kuulutas Eesti Maapäew Eestimaa *iseseiswaks riigiks* ja tunnistas enese kõrgema riigiwõimu kandjaks Eestis, kuni Eesti Asutaw Kogu kokku astub ja Eesti riigikorra lõplikult kindlaks määrab.

10. (23.) jaanuaril 1918 tunnistasiwad tarwilikuks Eesti Maapäewa juhatus, Wanemate Kogu ja Eesti Walitsus ühes poliitiliste parteidega Eestimaa *erapooletuks iseseiswaks demokraatlikuks wabariigiks* kuulutada, kelle erapooletusele rahwuswaheline *kindlustus* tuleb muretseda. Ühtlasi seletati, et kui Saksa sõjawäed, nagu karta oli, peaksiwad Eestimaa oma alla wõtma, siis see erapooletu Eesti wabariigi õiguste rikkumine oleks.

Eesti iseseiswuse ja Eesti rahwa enesemääramise õiguse tunnistamine Inglise- ja Prantsusmaa poolt

Eesti Maapäewa juhatus, wanematekogu ja Eesti Walitsus otsustasiwad saadikuid wäljamaale läkitada, et riigiwalitsuste juures ja awaliku arwamise ees Eesti iseseiswuse hääks töötada.

26. jaanuaril 1918 jõudis Eesti Maapäewa ja Walitsuse wolitatud esitajana Jaan Tõnisson Stockholmis.

Selsamal ajal wiibis Stockholmis Eesti-Liiwimaa rüütelkondade saatkond. See saatkond andis jaanuari wiimastel päewadel Wene enamlastewalitsuse esitajale Stockholmis ja Saksa riigiwalitsusele märgukirja, milles seletati, et rüütelkonnad kui Eesti maa ja rahwa seaduslikud esitajad, kelle õigused 1710. a. kapitulationides ja Nystadi rahulepingus 1721. aastast põhjenuwat, Eesti-Liiwimaa nüüdsest pääle Wenemaast lahutatuks tunnistawad. Ühtlasi palus rüütelkondade saatkond Saksa walitsust Eesti-Liiwimaad Saksa sõjawägede kaitse alla wõtta.

Selle wastu andis Jaan Tõnisson Eesti Maapäewa wolitatud esitajana 4. webruaril 1918 niihästi sõdiwate suurriikide kui ka Skandinawia riikide walitsustele märgukirja, milles ta näitas, et 1710. aasta kapitulationide ja Nystadi rahulepingu läbi rüütelkondadele antud õigused Wenemaa seadusliku riigiwõimu läbi rüütelkondade nõusolemisel ära on kaotatud. Rüütelkonnad ise on Eestimaa autonoomia-seaduse läbi 12. aprillil (30. märtsil) 1917 kõik oma õigused kui rahwa ja maa esitus Eesti Maapäewale ära andnud ja kestawad ise ainult weel kui wähearwulise Saksa mõisnikuseisuse asutused edasi, ilma et nemad kuidagi Eesti maa ja rahwa esituseks wõiksiwad olla. Niisama ei ole rüütelkondadel mitte õigust wõõraid sõjawägesid Eestimaa kutsuda. Ainsaks Eesti maa ja rahwa esitajaks on Eesti Maapäew, kes on Eestimaa 28. (15.) nowembril iseseiswaks kuulutanud. — Eestimaa tahab erapooletu riigina rahwuswahelise kindlustuse all kui täielik wabakaubanduse maa oma piirid kõigile rahwastele kaubanduslikeks läbikäimiseks lahti hoida ja oma sadamad wabasadamateks muuta. Sellepärast loodab Eestimaa, et riigid Eesti iseseiswust mitte tunnistamata ei jäta. Sellepääle andsiwad *Inglise* ja *Prantsuse* walitsused oma esitajate kaudu Stockholmis Eesti Maapäewa esitajale esiti suusõnal ja pärast kirjalikult järgmised *seletused*, millega Eesti rahwa enesemääramise õigust mõlema suurriigi poolt kindlasti tunnistati:

Prantsuse walitsuse teadaanne

PRANTSUSE WABARIIGI SAATKOND

Rootsis

Stockholmis

Prantsuse Saadik Stockholmis on wolitatud Herra saadik Tõnissonile teatama, et Wabariigi walitsus walmis on Eesti Asutawat Kogu ajutiselt kui tegelikult iseseiswat Kogu tunnistama, kuni Rahukongress kokku astub, kes Eestimaa tulewase seisukorra rahwaste enesemääramise õiguse põhjusemõtte kohaselt ära otsustab.

Stockholmis, 1. märtsil 1918.

Inglise walitsuse teadaanne

Briti Majestedi Saadik on wolitatud Eesti ajutise Maanõukogu esitaja Hr. Tõnissonile teatama, et Majestedi Walitsus walmis on Asutawat Kogu kui tegelikult iseseiswat asutust tunnistama, kuni Rahukongress kokku astub, mil Eesti tulew seisukord enesemääramise põhjusemõtte kohaselt ära otsustatakse. Majestedi Walitsus ei tunnista ühtegi korraldust, mis selle põhjusemõtte wastu käib.

BRITI SAATKOND

Stockholmis,
20. märtsil 1918.

Herra Tõnisson, Hotel Regina, Stockholm

Eesti iseseiswuse tunnistamine tegelikult Inglise, Prantsuse ja Italia walitsuste poolt

12. märtsil jõudsiwad jääteed üle Botnia lahe sõites Stockholmi Eesti Walitsuse ja Maapäewa wolitatud esitajatena: M. Martna, K. Menning, A. Piip, K. R. Pusta ja E. Wirgo, kes kokku ühes J. Tõnissoniga Eesti Diplomatilise Delegatsiooni sünnitasiwad. Töö jaotati Delegatsiooni liikmete wahel järgmisel ära: 1) Jaan Tõnisson — esitaja Skandinawia riikides (Rootsi, Norra, Daani). Skandinawiasse pidi Delegatsiooni keskkoht jääma. — 2) A. Piip, K. R. Pusta ja E. Wirgo läksiwad saatkonnana Inglise-, Prantsusmaale ja Italiasse, et säälsetele walitsustele Eesti Walitsuse märgukirja Eesti iseseiswuse kohta ära anda ja nendelt Eesti iseseiswusele wormilikku tunnistust muretseda. Nendest jäi esitajana Londoni A. Piip, kuna K. R. Pusta ja E. Wirgo edasi Pariisi ja säält Rooma sõitsiwad, et märgukirja Prantsuse ja Italia walitsustele ära anda. — K. Pusta jäi esitajana Pariisi, kuna E. Wirgo tagasi Skandinawiasse sõitis, et seisukorrast juhatusele teateid tuua ja siis esitajana Rooma tagasi pöörata. — 3) M. Martna ja K. Menning pidiwad Schweitsi ja Kesk-Euroopa riikidesse minema, et sääl Eesti iseseiswusele tunnistamist nõutada, ei saanud aga Saksa walitsuselt sissesõidu-luba. Nii jäiwad nemad mõlemad Skandinawiasse, kus nad Delegatsiooni juhatuse liikmetena töötawad. — Maikuul jõudis Skandinawiasse F. Kull, kes talwel Soome maha oli jäänud. Tema määrati juhatuse poolt Amerikasse, aga ei ole siimaani sissesõidu-luba saanud.

Delegatsioon on mitmed protestid Saksa wägiwalla wastu Eestis awaldanud. Neist protestidest on enamasti kõik sõdiwate ja erapooletute riikide walitsustele ära antud, mõned aga ainult ajakirjanduses waldatud. Ajakirjanduse kaudu on Eesti iseseiswuse hääks seletuse-tööd tehtud ja Saksa hirmuwalitsuse koledusi Eestis Europa awaliku arwamise ees paljastatud.

Kui Skandinawia riikide walitsustele Eesti iseseiswuse asjus Eesti Walitsuse märgukirjad ära anti, siis seletasiwad nende riikide wälisministrid, et nende walitsused südamliku huwitusega Eesti iseseiswuse mõtet terwitawad, aga rahwuswahelise seisukorra pärast Eesti iseseiswust wormilikult alles siis tunnistada wõiwad, kui Wenemaa kui senine ülema riigiwõimu kandja Eestis ja Saksamaa kui tegeliku wõimu käsitaja Eestis Eestimaa iseseiswust omalt poolt tunnistawad.

Inglise, Prantsuse ja Italia walitsused on Eesti Ajutise Walitsuse ja Maapäewa esitajad enese juures poolametlikult (officieux) tunnistanud ehk akkrediteerinud.

Ajutise Eesti Walitsuse ja Maapäewa märgukiri, mille saatkond Inglise, Prantsuse ja Italia walitsustele ühes seletawa lisakirjaga ära andis, sisaldas kolm järgmist soowi: 1) Eesti iseseiswust tunnistada, 2) Eesti Ajutist Walitsust kes Maapäewa poolt seatud, ainsaks seadusliseks wõimuks Eestis tunnistada ja 3) Eestile õigust kindlustada oma saadikute läbi üleüldisest rahukonwerentsist osa wõtta, et Eesti huwisid kaitsta.

Inglise, Prantsuse ja Italia walitsused on Eesti iseseiswust tegelikult (de facto) tunnistades järgmised kirjalikud seletused andnud:

Inglise walitsuse wastus

WALISMINISTERIUM
3. mail 1918.

(71866/W/38)

Herrad,

Mul on au teatada, et ma Teie kirja ühes seletuskirjaga politilise seisukorra kohta Eestis, ning millega iseseiswuse tunnistamist Kuningliku Walitsuse poolt palutakse, kätte olen saanud.

Mul oli suur häameel Teie hiljutise külaskäigu puhul, ja seda juhust tarwitades tõendan ma Teile, et Kuninglik Walitsus Eesti rahwa püüdeid sõbralikkusega terwitab ning et tal häameel on uuesti kinnitada, et ta walmis on Eesti Maanõukogule kui tegelikult (de facto) iseseiswale asutusele ajutist tunnistamist tagama, seniks kuni Rahukonwerents kokku astub, mil Eesti tulew riigikord, niipalju kui wõimalik, rahwa

soowidele wastawalt ära korraldatakse. Praegusel ajal oleks Kuninglikul Walitsusel nähtawasti wõimata Eestile rahukonwerentsist osawõtmine õigust tagada, kuid igal niisugusel konwerentsil tahab Kuninglik Walitsus kõike teha, mis ta wõimuses, selle kindlustamiseks, et ülemalnimetatud põhjused Eesti kohta tarwitusele wõetaks.

Wahepeal on Kuninglikul Walitsusel häämeel professor Anton Piip'u Eesti Aju-tise Walitsuse poolametliku diplomatilise esitajana wastu wõtta.

Mul on au, Herrad, Teie kõige sõnakuulelikum alandlik teener olla

(Altkiri): ARTHUR JAMES BALFOUR

E. Wirgo, w. a. H.
A. Piip, w. a. H.
K. Pusta, w. a. H.
Granston'i Kenilworth Hotellis,
Great Russel Street, E. C. I.

Prantsuse walitsuse wastus

WALISMINISTERIUM
Politiliste ja kaubandusliste
asjade juhatuskond

Parisis, 13. mail 1918.

Herrad,

Mul on au Teile teatada, et ma Teie kirja 8. skp. kätte olen saanud, millele seletuskiri politilise seisukorra kohta Eestis juurde oli lisatud.

Meie eilase kokkusaamise puhul arwasite Teie hääks uuesti korrata, et Eesti demokraatiline wabariik Prantsusmaa poolt oma iseseiswuse tunnistamist soowib.

Ruttan Teie kinnitama, et samm, mida Teie minu kaudu arwasite teha, Wabariigi walitsuse kõige suuremat rahulolemist äratav.

Kõige südamlikuma poolehoidmisega terwitab Prantsusmaa Eesti rahwa püüdeid, ja ma olen õnnelik Teile uuesti kinnitada wõides, et Wabariigi walitsus walmis on Eesti Maanõukogu tegelikult (de fait) iseseiswa asutusena ajutiselt tunnistama, seniks kuni Rahukonwerents wõimaldab Eesti tulewast riigikorda elanikkude soowidele wastawalt lõplikult korraldada.

Prantsuse walitsus teeb niidu kõik, mis ta wõimuses, et Eesti rahwal parajal silmapilgul wõimalik oleks oma nõudmisi ette tuua.

Lisan juurde, et Prantsuse walitsus omale kõik õigused jätab teie maa osawõt-mise asjus Wene riigi wäljastest kuludest.

Wabariigi walitsus wõtab häämeelega herra Charles Robert Pusta Eesti ajutise walitsuse poolametliku diplomaatilise esitajana wastu.

Teile oma kõige kõrgemat lugupidamist awaldades

(Altkiri): S. PICHON

Herra Edward Wirgo
Herra Charles Robert Pusta

Italia walitsuse wastus

WALISMINISTERIUM
No. 1959

Roomas, 29. mail 1918.

Mul on au teatada, et ma kirja kätte olen saanud, mis Teie, austatud Herrad, 27. skp. Eesti Ajutise Walitsuse nimel mulle hääks arwasite saata.

Kuninglik Walitsus, Italia traditsionidele truuks jäädes, on rõõmus Eesti rahwa wabaduspüüetele elawat poolehoidmist awaldama. Kuninglik Walitsus on walmis Eesti Maanõukogu tegelikult (de facto) iseseiswa asutusena ajutiselt tunnistama. Kuid Eesti riigi tulewast iseseiswust ei wõi ta kuidagi kindlustada, sest et see küsimus, nagu teisedki samalaadilised, Rahukonwerentsi lõplikuks otsustamiseks peab jääma. Liitlased ei tunnista Brest-Litowski rahu makswaks, mis pärast ka kõigi nende maade lõpulik korraldus, mis Wene riigi osad oliwad, Rahukonwerentsi hooleks peab jääma. Sel põhjusel pole Italia ühtegi uut riiki, mis Wenemaa küljest lahku-nud, siamaani tunnistanud. Teiselt poolt wõite Teie, austatud Herrad, selle pääle kindlad olla, et Italia Rahukonwerentsil neid üleüldiseid õigluse ja wabaduse põhjus-mõtteid toetamata ei jäta, millede pärast ta sõjariistad kätte on wõtnud.

Waheajal loodab Kuninglik Walitsus, et Eesti Maanõukogu ja rahwas kõik tee-wad, mis wõimalik, et oma isamaad igasuguse Saksamaast rippuwuse eest hoida.

Teile, austatud Herrad, oma kõige suuremat lugupidamist awaldades

(Altkiri): SONNINO

W. a. Herrad
Carlo Roberto Pusta ja Edoardo Wirgo

Prantsuse walitsuse lisaseletus

Juulikuul s. a. jättis Eesti wabariigi esitaja Prantsusmaal K. R. Pusta Prantsuse wälisminister Pichonile kirjaliku õnnesoowi Prantsuse wõitude puhul lääne wäerinnal, ja Pichon wastas järgmiselt:

Herra,

See õnnesoow, mis Teie Eesti Ajutise Walitsuse ja Eesti Maanõukogu nimel mulle olete esitanud Prantsuse sõjariistade edu puhul, on sügawat mõju awaldanud Wabariigi walitsuse pääle. Mitmete teiste järel on see uueks tõenduseka selle asja õiguse kohta, mille kasuks Prantsusmaa, lähedas ühenduses oma liitlastega, kõik oma jõud pühendab.

Ainult liitlaste sõjariistade wõit, selle kohta on mul sama kindel tõetunne kui Teil, wabastab feodalse militarismi rõhutud rahwad; ainult see walmistab neile tee õigluse poole.

Eestlased on ida wäerinnal kolme aasta kestes olnud Prantsuse soldatite liitlased ja sõjariistade wennad; saatuse on nad kõrwaldanud wõitlusest sel silmapilgul, kui nad weel rohkem huwitatud on üleüldisest wõidust. Prantsusmaa ei unusta kunagi nende waprust läinud wõitlustes wõi neid katsumisi, mis nüüd nende pääl lasuwad; Prantsusmaa ei jäta neid, kes oma lootuse tema pääle panewad.

(Allkiri): S. PICHON

Inglise walitsuse lisaseletus

31. augustil s. a. juhtis Eesti esitaja Londonis A. Piip Inglise walitsuse tähelepanekut kirjalikult selle pääle, kuidas Saksa wägiwallawalitsus Eestis talitab, et rahwast hirmutegudega heidutada ehk terroriserida ja Eesti rahwa tahtmist sihilikult wõltsides ning rikkudes Eestimaad Saksa riigi külge liita.

Selle pääle andis Inglise walitsus järgmise kirjaliku wastuse:

WALISMINISTEERIUM

10. septembril 1918.

Herra:

Wälisminister Hr. Balfour palub Teile teatada, et ta Teie kirja 31. augustist s. a., milles Eestimaal poliitilist seisukorda ning Saksa wõimude tegewust sääl walgustatakse, tänuga kätte on saanud.

Hr. Balfouril on häämeel Teile teatada, et Kuninglik Walitsus Saksa walitsuse püüet Eestimaal oma suwereniteti (ülemwõimu) olgu mis kujul tahes maksuma panna wõi õigust saada Eestimaal üle otsustamiseks mingil tingimisel ei tunnista. Ükski rahu, mis seda põhjusemõtet ei sisalda, pole Inglismaale wastuwõetaw. Kui Saksamaal wahepääl ilma eestlaste nõusolemiseta Eestis sunniwiisilist nekrutiwõtmist wõi muid surweseadusi maksuma tahab panna, siis tuleb selle kui omawoli ja wägiwalla pääle waadata.

Edasi on Kuninglik Walitsus sel arwamisel, et enesewalitsemine, wõi nagu seda mõnikord nimetatakse, enesemääramise õigus Eestimaal koosta niisamasugusel määral maksab nagu teistegi maade kohta. Selle õiguse täpikäälset maksmapanemist ei wõi Kuningliku Walitsuse arwates siiski mitte lõpulikult teostada enne kui üleüldisel asjade korraldamisel Rahukonwerentsil.

Kuninglik Walitsus soowib seda juhtumist tarwitada, et Eesti rahwa püüetele enese täit poolehoidmist awaldada, ja ma wõin Teile kinnitada, et ta kindlasti selle wastu oleks, kui Eestimaal kas sõja kestusel wõi pärast sõda walitsust maksuma tahtakse panna, mis Eesti rahwa soowidele ei wastaks wõi rahwa enesemääramise õigust kitsendaks.

Olen, Herra, Teie kõige alandlikum teener

(Allkiri): R. GRAHAM

Professor Piip, 5 Markham Square, Chelsea, S. W. 3.

Eesti rahwa enesemääramise õigus kindlustatud

Sellega, et Inglise, Prantsuse ja Italia walitsused Eesti rahwa enesemääramise õigust kõige kindlamal kujul ja Eesti iseseiswust tegelikult on tunnistanud, on Eesti riiklise iseseiswuse küsimus *rahwuswaheliseks küsimuseks* tõusnud, mida mitte mõni üksik riik, nagu Wene- ehk Saksamaa, mitte oma soowisid mööda Eesti rahwa tahtmise wastu ei saa ära otsustada.

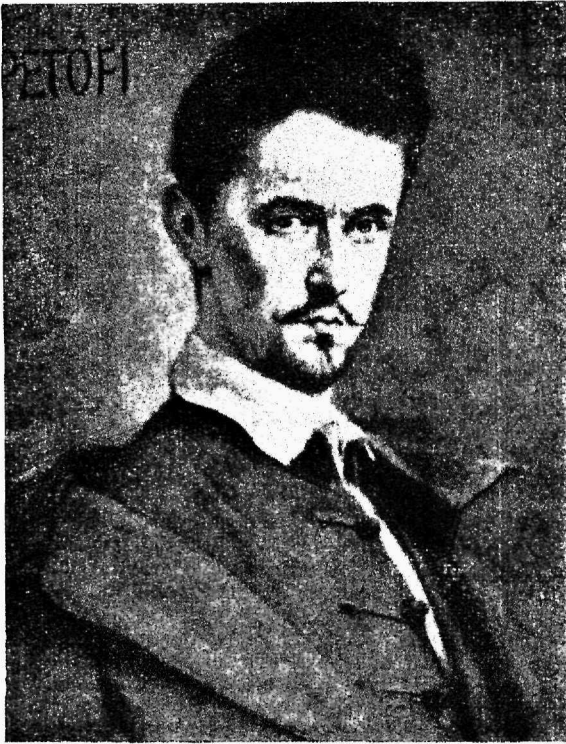
Eesti riiklise iseseiswuse küsimus tuleb lõpulikule otsustamisele üleüldisel rahukongressil, kus Eesti rahwa tahtmist kindlasti tähele pannakse nagu seda Inglise, Prantsuse ja Italia walitsuste seletused kinnitawad.

Kopenhagenis, 2. oktoobil 1918.

EESTI DELEGATSIONI JUHATUS

UNGARI

Petöfi ja Vörösmarty

SÁNDOR PETÖFI (1823—1849). „Vabadus, armastus! Neid kahte tarvis mulle. Oma armastuse pärast ohverdan elu, vabaduse pärast oma armastuse.” Need pole ungari suurima lauliku tühjad sõnad, vaid nendes paaris lauses on elu ja ilusaim võitlus elu pärast koos.

Oli ju see tung vabadusele, mis kihutas andeka õpilase koolipingilt laia maailma. Näitlejana algas ta iseseisvat elu, sõdurina alustas kodu eest võitlust ning luuletajana omandas ülemaailmse kuulsuse. Kümned linnad ja maakohad läbi matkates, jäi ta alati lapseks, hellaks ja vastuvõtlikuks ilupreestriks, kes lõpmata igatses armastuse järele.

See oli palavikuliselt ärev ajajärk meie hõimude — ungarlaste elus, mille poeg oli Sándor Petöfi. Nagu ta elukäik väliselt mahub tolle revolutsiooni raamidesse, nii oli ta oma vaimultki rahutu ja revolutsiooniline. See palavikuline rahutus kajastub ühteviisi ta elus ning luules.

Petöfi on luuletaja, kelle kohta võib suurima õigusega ütelda: ta luule on ta elu. Rändava õpilasena matkas ta „kuhu poole mütsisirm näitas” nagu kevad piltidel, kelle peost poetub igal sammul lilli. Ta seltsis rändnäitlejate truppidega, puhkas karjasetule kõrval ja magas tsaarda naril. Ta õppis tundma oma rahva elu ja rahvast

ennast, ta hinges kodunesid selle tunded, laulud ja viisid.

Kuulsus, kauaigatsetud ilus naine ja väike poeg ei suutnud kütkestada suurt mässumeest: ta läks, laulis terve kodurahva orjanest üles võitlusesse rõhujate vastu. Jah, haaras ise mõõga ja asus juhina etteotsa. Ta langes kahekümnekuue-aastasena lahingus Ungarit rahustama saadetud vene sõjaväe vastu. Tema laipki jäi leidmatuks. Kuid ta elab edasi oma rahva hinges kui surematu laulik ning vabaduse märter.

Kuigi saatus andis Petõfile ainult kaks-kümmendkuus eluaastat, oli see siiski haruldase intensiivsusega elatud elu. Selles eas, mil luuletajad tavaliselt alles tiibu harjutavad, tiibles ta ungari suurima laulikuna juba surematuse kõrgustesse. Tema populaarsus pole aegade kestes kahanenud: nagu minevikus, osaneb talle tänapäevalgi ta kodumaa suurima lauliku au. Tema loomingu rikkust ja mitmetahulisust täiendab seegi, et inimesed igal ajal igast seisusest ja maailmakaartest ei lakka teda oma esindajaks pidamast.

Heinrich Heine pühendab talle luuletuse, noor Friedrich Nietzsche komponeerib helipala ning vana Uhland tahab ungari keele selgeks õppida „üksi seks, et teda tema omas keeles lugeda“.

Lõpuks mõningaid näiteid tema luulest:

*Ristteel seisän, mõtlen
kuhu minna?
Teid viib itta, läände —
süa, sinna.
Ükstapuha, kuhu
rajad läevad.
Igalpool on kurvad
elupäevad . . .*

*Annan teile, mis te harva saate,
— siirast tõde — ja te selle eest
võite mulle tasuda, kuis meeldib:
nuhelda või kiita kõnemeest.
Ma ei kardä, kuigi mitmed mehed
Munkácsis või võllas palga said.
Ütelgu nüüd roomajad mis tahes,
— me ei austä enam kuningaid!*

*Üles madjar, kodu hüüab!
Aeg — kas nüüd või mitte üal!
orjaks jääda, olla vaba?
— küsimus meil otsustada.
Madjarite jumala juures
võidelda,
et kauem orjad
poleks me!*

*Ei või, et ma enam ei armasta
ja et mind keegi ei armasta!
Las jahtub maailm, ei jahtu mu meel,
mu süda, mu süda see hõõgub veel.*

Ungari riigihoidja adm. N. v. Horthy

MIHÁLY VÖRÖSMARTY (1800—1855), kes Sándor Petõfist paarikümne aasta võrra vanaem, oli juristina omaks võtnud teissuguse võitlusviisi selle masendava poliitilise surve vastu, mis möödunud sajandi keskpaigu lämmatas Ungari rahvuslikku iseolemist.

Sellest siis kahe luuletaja erisugune võitlusevahendite valik: Petõfil — tuli ja teras, Vörösmartyl — pidev teotsemine sotsiaalalal, politikas ning vaimuelus, mida ta pidas ainukeseks tagatiseks riigi iseseisvusele.

Ometi on need luuletajad teineteisele nii lähedal hingelise pinevuse tõttu, mis annab nende lauludele siin-seal otse prohvetliku jume. Pole ülesandeks siin peatuda nende luule üksikasjalisemal eritlusel, pealegi kui meil varemgi ungari luule üle on mitmel puhul sõna võetud ja seda tõlgete varal valgustatud.

Petõfi ja Vörösmarty, need on kaks suurkuju meie Ungari hõimude luulemaailmast, nad on võitluslaulikud, kuigi erinevate võitlusmeetoditega, nende võitlushüüd pole veel tänini neile ega nende hõimudele hääbunud.

UNGARI PÜHA KROON

ET kõik peab alistuma muutuvuse seadusele, on maksev ka riigielus. Aastasadade jooksul võtab riigielu uusi vorme. Mõnikord viib uue aja vaim riigikorra ümberkorraldamisele. Teistel juhtudel põhjustavad seda vägivaldsemad tegurid, revolutsioon või väline surve. Troonid kukuvad, riigid langevad rusudeks, uued tõusevad nende asemele. Midagi pole püsiv, ehk küll muutuste ajajärgude vahed on sageli aastasadade pikkused. Selles alates vahelduse-maailmas paistab meile midagi, mis peagu tuhandeid aastaid, hoolimata kõigist tormest, on jäänud muutmataks ja mil on olnud alati erakorraline tähtsus: Ungari püha kroon.

Püha Stefani (ungari keeles: István), esimese kroonikandja päevadest saadik on ungari rahva huvi ja osavõit teda alati saanud, sest ta on riigi iseseisvuse sümbol ja võimuallikas riigiõiguslikus vaates. Ungaris loetakse kroonimist Stefani püha krooniga mitte ainult tseremooniaks, vaid see moodustab krooni ajaloo esimesest aastasajast alates tähtsa täiendi troonileastumisel. Alles peale kroonimist Stefani krooniga loetakse kuningas seaduslikuks, riigikorraliseks valitsejaks, alles siis tohib ta tarvitada oma valitsejavoimu. Riigiõiguslike vormide järgi krooni omandamine oli üheõiguslik valitsejaoiguste omandamisega. Seepärast pole ime, kui kroon on olnud aastasadade kestel lugematult teineteise vastu sõdivatele huvidele eesmärgiks. Aga kunagi ei läinud ta kaduma, kunagi ei lõppenud tema imeline võim, vastupidi — see kasvas ikka rohkem. Nii sai kroon kindlaks kaljuks, millel püsib ungari rahva elu.

Algul koosnes püha Stefani kroon kahest üksikust kroonist, valmistatud erineval ajal ja kohal, mida krooni kulla- ja emailitööd selgesti näitavad, ja alles hiljem on ta üheks krooniks ühendatud. Neist on vanem krooni pealmine osa, millel arvatavasti juba algusest saadik on kõver rist. Legend vestab, et kui vürst Otto krooni oli saanud, ta ühel juhul XIV aastasaja algul sohu olevat kukkunud, millega risti viltu asendit võivat seletada. Teise legendi põhjal aga olevat veel varem sündmus, lahing taralastega Sajó juures 1241. aastal, milles kuningas Béla IV põgenes krooni kaotanud, risti viltu seisundit põhjustanud. Täppisteaduslik uuri-

mus on aga mõlemad kuulujutud ümber lükanud. Ning selgus, et kuuliga lõpval ristiharul on auk, millesse krooni ots krooni ja risti ühenduseks sisse ulatub ja mis haru pikendamisoonega pole ühes joones, vaid rohkem kõrval. Sellest võib näha, et rist oli juba algusest saadik lüangi kinnitatud. Arvatavasti tahab selle ühe paavsti poolt kingitud krooni risti viltu asend näidata inimese alandust Kristuse ees.

Ainult see äsjakirjeldatud kroon oli õige Stefani kroon, mis ükski ning vaid kuningat volitab oma valitsejavoimu tarvitama. Selle nii tähtsa krooni osa kinkis paavst Sylvester II Ungari vürst Stefanile, nagu ühest 27. III 1000 päritolevast dokumendist näha. Mainitud dokumendi järgi oli kroon õieti Poola vürstile määratud, kes ristiusu vastu võtnud ja saadiku kaudu paavstilt õnnistust ja kuningakrooni oli palunud.

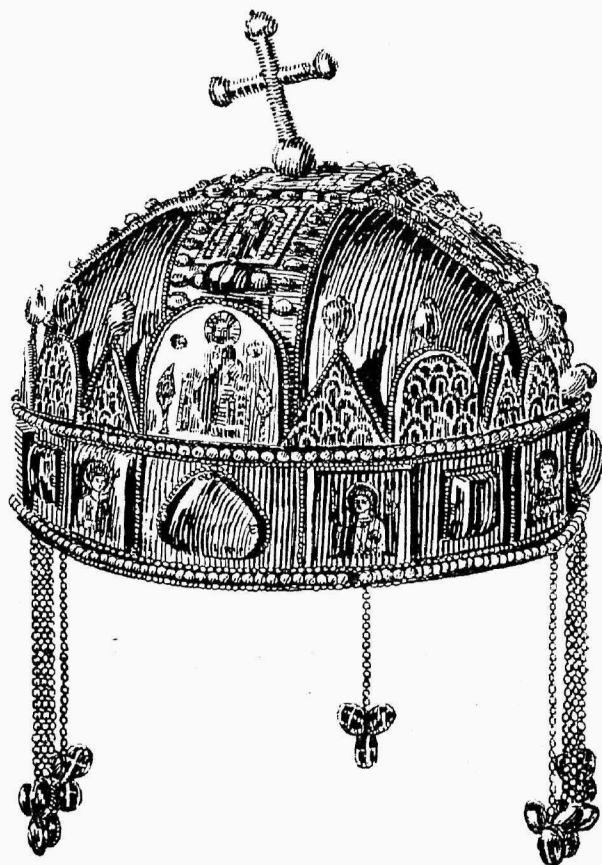
Krooni alumise osa, mille kulla- ja emailitööd rohkem edenenud kullasepakunsti näitavad ja mis kreekakeelseid pealkirju kannab — vastandiks ülemisele osale ladinakeelse pealkirjaga — kinkis nähtavasti (kirjalikke andmeid üleandmise kohta pole kuskil leitud) Bütsantsi keiser Michael VII Dukas 1075. a. kuningas Géza I-le tänutäheks kolm aastat enne seda osutatud teenete eest võitluses tol ajal valitsenud ning hiljem ära aetud kuningas Salomoni vastu. Kas need kaks krooni juba siis või mõned aastasajad hiljem üheks krooniks ühendati, on teadmata. See asjaolu on ometi kõrvaline, sest vaid pealmine, vanem osa kroonist annab kuningale põhiseadusliku võimu.

Kui viimne võsu Ungari maavõitmise ajast, 896. a. valitsenud Arpádi sugukonnast 1301. a. suri, hakkas õieti krooni rännak. Uueks valitsejaks saanud kuningas Venzel viis krooni pärast kroonimist samal aastal Böömi. Kolm aastat hiljem loobus ta valitsejavoimust Baieri vürsti Otto kasuks ning andis sellele krooni üle. Tema surma ajal oli kroon hoiul Siebenbürgeni vojevodi Ladislaus (László) Apori juures, kes selle vägivaldselt oli omandanud ja kes alles aastal 1310 mitmekordsete ebaõnnestunud katsete järele oli sunnitud teda Karl Robertile, 1308. aastal valitud Otto järeltulijale, välja andma. Algul peale Karl Roberti valimist, oli lootus krooni tagasi saada päriselt kadunud, mis nähtub sellest asjaolust, et paavsti saadik

kardinal Gentilis uue krooni muretses ja pühitses, seletades, et ehtis püha kroon olevat oma väe kaotanud. Rahvas aga ei leppinud sellega ja nägi Karl Robertis alles siis seaduslikult kroonitud kuningat, kui temale püha Stefani kroon pähe pandi. Ta tegi seda, et, ta oma sõnade järgi, „ungari rahva tahtmist täita ja rahva südamest konfliktid hävitada“.

Pärast seda, kui kroon lühikest aega oli olnud palatinuse hoole all Budas, viidi ta Esztergomi (Gran) vürstiprimase juure Donau kaldal, kuhu jäi kauaks, ja siis läheduses asuvasse Visegrádi lossi. Hilissügisel 1439. a. suri kuningas Albrecht, esimene habsburglane Ungari troonil. Tema lesk Elisabeth pidi Poola kuninga Vladislao eest põgenema Austriasse. Ta võttis krooni Viini kaasa ja pidi ta seal keiser Friedrich III-le pantima summa eest, mis ületas 250 kuldnat. Alles 23 aastat hiljem lunastati kroon vägeva Matthias Corvinuse poolt, kes 1458. a. oli Ungari kuningaks valitud. Kroonimise järel 1464. a. andis ta krooni kaitseks seaduse välja ja see oli esimene seaduslik korraldus krooni asjus. Ent kui ta 1490. a. suri, puhkes uuesti kodusõda ja türklased ähvardasid riigi rahu. Sel ajal algasid uuesti krooni eksisõidud. Kõikide nende segaduste kestel anti kolmel juhul, aastal 1492, 1498 ja 1500, kroonisse puutuvaid seadusi.

Pärast Mohácsi lahingut türklastega a. 1526, mis lõppes ungarlaste lüüasaamisega, oli kroon hoiul Johann Szapolyai (Zápolya) juures, kes end samal aastal temaga Székesfehérváris kroonida laskis, ja pärast viidi ta Visegrádi. Kui sultan 1529. a. jälle Ungarisse tungis ning kuni Budani jõudis, sattus kroon tema kätte. Ta andis aga krooni hiljem Szapolyaile välja, kes selle siis Siebenbürgenisse kaasa võttis. 1551. a. omandas ta Habsburgi Ferdinand, kes oli üks sel ajal kolmeks osaks jaotatud Ungari kuningatest. Et kõik endised hoiukohad, nagu Buda, Visegrád ja Székesfehérvár, türklaste käes olid, siis ei olnud tal püsivat asu ja pidi ta sellepärast Pozsonysse (Pressburg) ja hiljem välismaale, Viini ja Prahasse rändama. Ainult kolme teineteisele järgnevate kroonimiste puhul — Ferdinand I, Maximilian I ja Rudolf I — viidi kroon mõneks päevaks Pozsonysse. Tülide tõttu kuningas Rudolf I ja hertsog Matthiase vahel mis lõppesid sellega, et esimene troonilt tõugati ja teine 1608. a. Ungari kuningaks kuulutati, õnnestus krooni üle viia Ungari piirkonda Pozsonysse, kus ta suure rõõmuga vastu võeti.

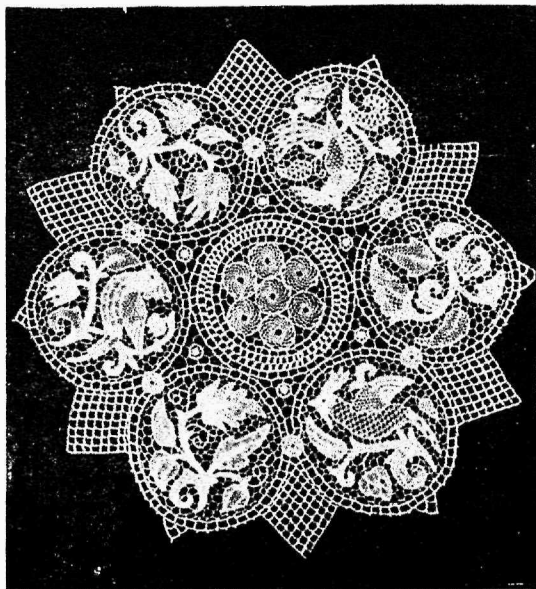
Ungari püha kroon

Matthiase kroonimise järele andis riigipäev krooni kaitseks uue seaduse, milles tema asukohaks määrati Pozsony loss. 1619. a. juunikuus, just siis, kui nõu peeti Ferdinand II kroonimise üle, lõi välk lossitorni, milles kroon hoiti. Ehkki ta vigastada ei saanud, vaadati sellele õnnetusele kui halvale ennustusele, mis ka varsti teostus. Siebenbürgeni vürst Gabriel (Gábor) Bethlen tõstis mässu Habsburgi vastu ning vallutas Pozsony, kusjuures püha kroon sattus tema kätte. Kroon tohtis aga oma endisele, määratud kohale jääda, kuni Ferdinandi võidud tema kindelolekut ähvardasid. Siis pidi ta jälle, kuigi ühe kroonihoidja saatel, Põhja-Ungaris ja Austrias kohalt kohale ümber eksima. 1712. a. viidi ta Pozsonysse tagasi, kuhu ta jäi kuni 1784. aastani, mil keiser Joosep II, kes oli keeldunud selle krooniga ennast kroonida laskma ja püüdis Ungari iseseisvust hävitada, tema Viini viia laskis ja seal oma varanduste sekka arvas, mis Ungaris suurt ärevust ja kibedust tekitas. Lühikest aega enne tema surma 1790. a., pidi ta ikka rohkem

suurenevate rahutuste survega oma kangekaelse vastupanu lõpetama ning lubama krooni üleviimist Budasse, millise sündmusega suured pidustused kaasas käisid. Samal aastal võeti vastu krooni hoiu kohta uus seadus.

Kui 1848. a. revolutsioon puhkes, päästeti Stefani kroon pealetungivate austerlaste eest salaja Debreceni viimisega. Sealt toimetati ta Pesti, pärast seda, kui valitsusväed olid pealinna vallutanud. Järgmisel aastal, kui Franz Joosepi soovil vene väed maale marssisid, rändas kroon enne Szegedi ja siis Nagyvárad (Grosswardein), Aradi, Lugosi ning lõppeks Orsovasse, kus ta ühes humalahiies Rumeenia piiri lähedal maa sisse kaevati. Kui mäss sügisel 1849. a. maha suruti ja vabadussõja juhid välismaale põgenema pidid, otsiti kadunud krooni kaua. Pärast aastapikkusi järelepärimisi leiti see 8. sept. 1853. Leiukohale ehitati hiljem kabel. Aurikuga viidi kroon Budasse ja siis mõneks päevaks Viini. 20. septembril toodi ta Budasse tagasi ja sellega lõppes tema kestev rännak. Sellest ajast asub ta Buda kuninglikus lossis, viimased aastakümned, 1909. aastast saadik, seks otstarbeks ehitatud raudses ruumis. Ainult viis korda toodi ta päevavalgele: Franz Joosepi kroonimise puhul 8. juunil 1867, pärast lepituse kordaminekut Austriaga, edasi 1882. a., kui ta teaduslikult läbi vaadati, ja 1896. a., kui Ungari pühitses oma tuhandeaasta kestuse päeva ja kroon sel puhul oli kolmeks päevaks rahvale välja pandud, ja 30. dets. 1916, kui Karl IV krooniti. Revolutsiooni aastatel, 1918 ja 1919, oli kroon suures hädaohus. Kommunistlikul valitsusel oli kavatsus krooni enampakkumisel müüa, kuid selle täidesaatmine ei õnnestunud. Kui kommunistlik võim augustis 1919 kukutati ja Rumeenia okupatsioon kolm kuud hiljem lõppes, pidasid uued võimukandjad tarvilikuks veenduda, kas kroon ka vigastamata on. Seda tegigi märtsis 1920 valitud komisjon, kes leidis kõik korras olevat; pärast seda pandi kroon ühes teiste regaalidega kasti tagasi, mis siis uute pitsatitega varustati.

Kui kauaks kroon sinna jääb, pole kerge ennustada. Ungari kuningriigil ei ole kuningat 1921. aastast saadik, mil Habsburgi sugukond troonilt tõugati. Riigiasju juhivad määrata aja peale (1. märtsist 1920. a. saadik) riigihoidja admiral Nikolaus v. Horthy. Kuningaküsimuse lahendamine uue valimise läbi on edasi lükatud kuni poliitilise olukordade selguseni. Ent kord saabub kind-

Ungari pits

lasti päev, mil Ungari rahvas tohib valida uue ainuvalitseja, kellele püha kroon pähe pannakse.

Vastandiks teiste rahvaste arusaamisele, on Ungaris riiklik võim seotud mitte kuninga isikuga ega riigipäevaga, vaid üksnes krooniga (jurisdictio Sacrae Regni Coronae), mis, tähendab, on riigioigusliku mõiste personifikatsioon. Ainult kroonil on õigusi (jura Sacrae Regni Coronae), mis kuningale rahva ülesandel krooni asetäitjana üle antakse. Sellega pole kuningal isiklikke valitsejaoigusi. Riigi piirkonnaks loetakse sel juhul püha krooni piirkonda. Ainult kroonimine püha Stefani krooniga teeb kuninga seaduslikuks valitsejaks.

Krooni nimetus „püha“ tekkis kuningas Béla IV päevadel (1235—1270).

Hiljem arenes nn. krooni müsteerium, tema personifikatsioon, mille põhjuseks ei või mitte lugeda krooni müstikast ümbritsetud austamist esimeste, kiriklikku iseloomu kandvate kroonimiste puhul. See on riigioiguslik konstruktsioon. Kujutlus, et kroon seisab kuningast kõrgemal, et ta on kõrgem, kuningat ja rahvast ühendav orgaaniline üksus, tekkis aegajalt mitmete aastasadade arenemise tulemusena ning jõudis lõpule kuningas Sigismundi (1387—1437) ajal.

Õpetus pühast kroonist on kindel alus tervele riigiorganismile, ainult tema päralt on riigivõim. Ta on iselaadne ning küllalt tugev Ungari rahva jõuallikas, et vastu panna kõikidele poliitilistele raskustele.

Prof. Amandus Adamson

„SÕJAVILETSUS“

Kas on tänapäeval meie noorsoo vaimsete huvide mõõnaaeg ja kui on: kuidas sellest üle saada?

Jaan Kross

J. Westholmi gümnn. lõpetanud 1938

MEIE ei armasta fraase. Me läheme nende juure eelarvamusega üldsuse mõttekildude peatiskaudsusest. Me vaatame neist mööda ja üle. Kuid mitte kõik neist pole käega lüües likvideeritavad. Mõningad neist ulatuvad kõrgemale välditavast laadist. Mõned isegi sisaldavad paratamatu tunnustuse nõude. Üks sellistest on hädahüüd nüüdisaegse noorsoo vaimsete huvide mõõnaajast.

Sel faktil ei puudu fraasi šabloon. Kuid sel ei puudu ka tõe valus sisu.

Peame seda nentima, ilma et hakkaksime võtma lähtekohaks vanema generatsiooni aprioorset etteheitleliku suhtumist. Meie nooruse vaimsed huvid on minimaalsed. Masendavalt valdav on nende noorte arvuline osatähtsus, kellele gümnaasiumipõlv on täiutuks lohistumiseks lõputunnistuse poole ja kellele akadeemiline töö saab vastumeelseks pulkadevoolimiseks karjääriredeli astmete jaoks.

Kus peitub sõlm? Kas asetseb see tõesti lihtselt huvide kvantitatiivses vähesuses? Või on see vaid nende ajavaimulises orienteerumises muudele suundadele?

Seda väidetakse peituvat nii ühes kui teises. Kuid õnneks on siiski vähemuses need, kes arvavad, et nüüdisaegse nooruse huvideskaala üldse on kitsunud ja mandunud. Sest neid tuleb lugeda eksijaiks. Nooruse huvide kvantiteet on jäänud relatiivselt muutumatuks. Vaid nende kvaliteet on varieerunud — vaimsete elementide kahjuks. On avanenud rida sootuks uusi ja vähemalt ulatuselt küllaltki avaraid sfääre huvideenergia laialipaikamiseks vaimsest eemalseivatele aladele.

Tõesti — kuhu mahuksidki Hegel või Tammsaare või Cezanne Owens'i ja Don Ameche' Gable'i ja Carracciola ning rekorditabelite kõrval!

Selline on toda noorust ajavaimu kilbiga kaitsvate väitlejate standardlause. Ja paraku sisaldab see suure osa tegelikkusest ning tõest. Ent kindlasti on peatiskaudsus aktsepteerida seda kõikeasetava põhjusena.

Teine neist põhjustest — käesolevas vaid viitavalt puudutatav — hoolimata oma näilisest tühisusest on ometi oluline küllalt.

Harva on keegi sündinud meistriks. Sama harva on keegi küll sündinud oma tõeliste huvide ja kalduvuste nimistuga laubal või südamel. Nõnda on veendunud noore sprinteri ja innustunud algaja poeedi vahel alati kolmandaid, kes mõlemad tahaksid olla ja sageli just seepärast kumbagi pole ega kummakski saa. Sellise üsnagi arvuka hulga õige orienteerimise peaks noorsoo vaimne juhtkond võtma oma esimeseks ülesandeks. Ta ei pettuks lootuses avastada seal isegi tippe. Kuivõrd on see juhtkond selleks aga suuteline? Vabandatagu väga arvamist, et ta on seda äärmiselt tagasihoidlikul määral.

Kas pole meie noorsoo vaimne eliit kitsamas ringis matnud oma kohustused otsiva ümbruse vastu passiivsuse ja üleoleku kalevi alla?

Kas pole see eliit langenud ohvriks teatavale üleabstraheerimisele ja eraldumisele, sulgumisele „vaimsuse hiina müüri“ taha, see eliit, kelle esitunnuseks peaks olema elukäsitluse patjukülgus?!?

Kas pole see lõppeks lähimagi ümbruse suhtes omandanud teatava šabloonilise ja liialdava hoiaku, teatava ülitarga ja kruvitud maneeeri, mille järelduseks on naeruvääristuse kahetsetavad rünnakud?

Mulle näib, et nõnda ei suuda see eliit oma ülesandeid täita; see, kellele põhiliseks nendest on oma orientatsiooni teadlikem ja mõistvaim propaganda.

See oleks tegureid noorsoos eneses. Kuid ka mõjutused kaugemalt ei lülitu kunagi välja. Need toovad paratamatult kaasa oma värvuse ja omad tendentsid.

Sest vaimsete huvidegagi noored pole kõik abstraktsed idealistid. Paljudele neist on vaimsed huvid hinnatavad ainult vahendeina. Nende vahendlik tõhusus on aga suuresti langenud.

Ei või enam olla kindel, et isikud, kes positsiooni tõttu *e o i p s o* on nooruse eeskujudeks, eviksid ühtlasi avarat vaimsete huvide amplituudi. Ja ometi on meie haritlaskonna lühike ajalugu tõestuseks sellest, et hiljuti veel võisid teistest üle tõusta ainult viimase omaduse kandjad.

Tänapäev pakub sületäisi näiteid vastupidiseks. Ja sellepärast ka keskkooli ning gümnaasiuminoored paraku väga suures ulatuses usuvad oma tulevikku kujundavat teisi tegureid.

Paberid on tähtsad, diplomid ja organisatsiooni soovituskirjad ning teenetemärgid.

Milleks siis õieti õppida, juurelda ja süveneda, kui näiteks ministriumide ametredelil saad end võistlusega maksma panna vaid madalamatel ametkohtadel, kuna abivalmis onud sind määramise korras kohusetundlikult kõrgemale paigutavad!

Vaimsete huvide rakendatavus on oluliselt kitsunud. Sellepärast ei pea nooruse oportunistlik tiib neist enam lugu.

Vaid vana generatsiooni *self-made-man*'id on eeskujudena ses suhtes erinevast puust. Nooremategi seas võib leiduda intelligentseid ja „rutuliste sammudega“ arenenud jõude, kuid nende vaimsete huvide kitsus võib ikkagi ühel päeval vastupidise garanteerimisohu filtrist läbi kukkuda — otse avalikkuse silme ette.

Ajalugu peaks olema oleviku respektieritavaim õpetaja. Ja ometi näib ta olevat kõige seintelekõnelevam hääl. Ükskordühtegi pole ta mineviku matemaatikast teinud meile selgeks. Ning ta ei suuda juhtida meie tähelepanu sellele põhilisele valemile, lihtsele kui *a b c* ja vältimatule kui kõik aksioomid.

See on valem vaimse rikkuse ja indiviidi surutuse pöördvõrdelisest suhtest.

See on olnud alati kehtiv. Kõik generatsioonid on sõltunud sellest ja kõikide põlvede noorus on teinud kaasa selle tasakaalu kõikumised. Ei seisa nüüdisaegnegi noorus sellest mõjuringist väljaspool ega pruugi temagi etteheidete puhul oma vaimsete huvide mõõnaajast unustada sellele viitamast.

Kuid see ei pea vähimalgi määral õigustama teadlikku passiivsust. See õigustab seda sama vähe kui toidu kehvus söömast loobuvat suud ja tahtlikku näljasurma.

Sillast üle tolle mõõnaaja oli käesolevas pealkirjas tõstetud küsimus. Oleme eelnenus puudutanud mõnda selle põua põhjustest. Järelikult tuleks käsitleda nende põhjuste kõrvaldamise vahendeid.

Me puudutasime sportivat ja lõbutsevat ajavaimu. See on möödunud paratamatus. Meil pole vahendeid parandamiseks seda. Töö selle vastu peab jääma pimedade idealismi teha.

Me kõnelesime noorsoo irdunud ja sulgunud eliidist. See peaks astuma alla oma pjedestaaliit. Aeg kohustab neid isikuid rabelema välja kabinetifilosoofiast ja teoretiseeringuist.

Siis rääkisime indiviidi surutuse halvavast mõjust vaimsetele harrastustele. Nentisime selle rakenduvust tänapäeva noorsoos. Milline on tee vabanemaks sellest lummast?

Võib anda vaid suuna. Mitte lahenduse.

Noorus peaks taotlema senisest suuremat autonoomsust.

Ta peab asetama end enesejuhtimise paratamatu tarbe ette. Sellest järelduks nõue laialdase aktiivse juhtkonna järele. Ning juhtimise eelduseks on vaimne pagas. Kuid mitte ainult kandelev eliit, võrdlematult arvukam praegusest, ei elavneks sellest. See kohustaks laia massi intellektuaalsust samal määral nagu demokraatia kodanikkonna poliitilist vastutavust.

Eelnev ei taotle olla konspekt mingist programmist. See loeks oma ülesande täidetuks, osutudes kergitajaks probleemidele, milles selgusele jõudmine lugejaskonna laialdaste huvide, püüdlikkuse ning hea tahte rakendamiseks võiks saada sissejuhatuseks suurtele ja praegu vägagi akuutsetele tuleviku ülesannetele.

UNIENÄGU

Illustratsioonid: Teo Põdersoo, Tartu I Gümnn.

MA olen surnud. Kas ma surin loomulikku või ebaloomulikku surma, seda enam ei mäleta, aga surnud olen ma kindlasti. Mind viiakse pruunikasmustas kirstus kalmistule. Mu keha lebab jäigana ja hangununa hõövlilaastudest polstril, ma ise aga, õieti mu hing, kõnnib märkamatuna leinajate keskel. Leinajaid on rohkesti, veel rohkem aga uudishimulikke ja elukutselisi matuselkäijaid.

Nüüd, kus mu keha on hingest lahutatud, näen ma inimesi hoopis teises valguses. Märkan, et elusatelgi pole kehaline ja vaimne olemus kuigi tihedas seoses. Ent veel enam üllatavad on keha ja vaimu suhted.

Üks minu koolivendi, kasvult väike, kõnnib koos oma vaimuga, kes ületab ta mitmekordselt.

Sõnaohtra ja vaimuteravust osutava kooliõe hing lonkab omanikust veidi maad tagapool ja tema koltunud välimusest ilmneb, et teda on toidetud ainult romantiliste armastusromaanidega.

Vana eidekese hing tahaks nii väga tõusta kõrgemale, kuid teda ei lasta: hä-

dine keha hoiab hinge meeleheitliku kramplikkusega kinni.

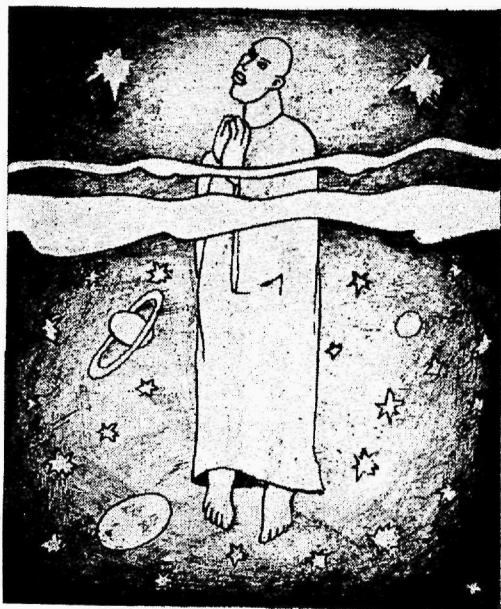
Matuseliste hulgas kõndiva näitsiku hing nutab kummuli kirstukaanel, kuna ta ise püüab rääkida naabriga ükskõikseist asjust.

Paari kurbade nägudega leinajate hinged lasevad teeveerel kukerpalli ja viskavad hundiratast, ise kogu aja hõisates ja naerdes. Kuid enamuses sammuvad leinajate hinged noruspäi.

Minu hing on rõõmus. Ta seisab kirstukaanel püsti ja hüüab kõigile, et olgem rõõmsad, minu kannatused on lõppenud! Aga nad ei mõista mind — nood teised leinajate hinged, nad on liiga tihedasti keha küljes kinni, et mõista, et hing võib olla rõõmus ka ilma kehata.

Ainult minu vaenlaste hinged, kes hundiratast visates on läinud liiga kaugele kehast, märkavad minu rõõmsat ilmet ja muutuvad paugupealt tõsisteks; nad torkavad sõrme suhu ja jäävad mõttesse: kes teab, ehk ongi tal nüüd parem.

Kui kirstukaanele langevad mullatü-

kid, heidan viimse pilgu üle maailma, kus mulle oli tehtud nii negatiivset kui ka positiivset ülekohut ja mis mulle ometi oli kunagi armas. Ma tõusen üles kõrguste poole, nii et maakera näib mulle lõpuks kanamuna-suurusena. Ei lähe kaua aega, kui jõuan taeva väravasse.

Nagu selgub, toimub taevasse vastuvõtmine kaks korda nädalas, selletõttu seisab suurte rünkpilvedest tiibuste taga tohutu parv ootajaid. Minu õnneks selgub, et ka täna korraldab isa Peetrus vastuvõtutunni. Hinged liiguvad juba rahutuina, sest iga silmapilk on oodata suurte väravate avanemist. Veel tund rahutut ootamist ja korraga praotab taeva hiigeluks isa Peetruse ootajate ette. Tal on käes päratu suur pärgamendirull, millelt loeb: „Käesolevaga teatab maailmavalitseja oma soovi, mille järele igaüks inimeste hingedest peab saama õndsaks omal viisil. Seepärast avaldagu igaüks oma tahe, mis muudab teie elu nüüsguseks, nagu olete kujutlenud, lahkudes maisest kehast!“

Vaevu on Peetrus lõpetanud, kui tõuseb määratu kisa: „Kulda, kulda!“

„Ikka ükshaaval, ikka ükshaaval!“ manitseb Peetrus.

Ootajad korralduvad ridadesse. Mida keegi soovib, see ka täidetakse. Kaupmehed, pankurid, murdvargad, valerahategijad, advokaadid ja paar kirjanikkugi lahkuvad kullakoormatega.

„Soovin sada tuhat lahinguvõimelist maaväelast!“ teatab keegi hingedest. „Kui mul loeksid olnud need sada tuhat meest

maises elus, oleksin praegu suure maailmariigi valitseja.“

„Saad nad,“ naeratab Peetrus. Ja tõesti marsivad kuskilt lõputud sõjavägede kolonnid. Kõrgemad ohvitserid haaravad soovija hinge endi keskele ja lahkuvad temaga, meelitavalt vesteldes nagu kunagi vägeva valitsejaga.

„Kas, kas taevas on vastuvõtueksameid?“ kogeleb Peetruse ette sattunud lapsehing.

„Ei, väike,“ muheleb Peetrus.

„Siis ei ole mul midagi soovida!“ hõiskab pisike ja kepsleb taevavärvast sisse.

Teiste vahelt tungib esile väike mehike. Ta langeb Peetruse ette põlvili ja hüüab: „Anna sina mulle see ratas, mida ma juba viiskümmend aastat asjatult otsin!“

Peetrus kobab veidi vestitaskuis ja ulatab palujale rattakese.

„Ma tänan sind!“ hüüab hing rõõmust särades. „Perpetuum mobile on leiutatud!“

Ootajate read kahanevad. Nad lahkuvad andidega, mis muudavad neile igaviku mugavaks ning meeldivaks.

„Ja sina, mida palud sina?“ pärib Peetrus minult.

Mõtlen veidi ja lausun siis arglikult: „Luba mulle, isa Peetrus, paberit, sulge ja tinti!“

„Mida sa palusid?“

Kordan oma palvet.

„Palu parem midagi muud,“ lausub vana hallhabe veidi ebalevalt.

„Ma ei tea muud midagi soovida.“

„Pöördu siis sinna vasakule viiva ukse taha!“ ohkab vanake.

Pöördun. Uksel seisab silt:

RIIKAS SUVI

HOBUSED astusid pikast päevast väsinult, küljed vahused ja kõrvad longus. Ader kärises paaskõvaks kuivanud maad vagudeks lõigates. Kivid kõlisesid vastu adратиiba ja pudenesid kuumast mullast nagu kerratõmbunud valkjakrüümulised tõugud. Kündmata põlluriba oli kulunud üsna ahtaks.

Ilmar pigistas peod tugevasti ümber adrakäsi puude, sest väikseimgi kivi kõvas mullas püüdis atra vaost välja rabada. Aga vagu pidi saama sirge ja ühtlaselt sügav. Oli nõnda hea ja mehine tunda enese üleolekut, juhtides oma paksunahaliste rakkus kätega atra nagu peru hobust välja ühest otsast teise. Ja kui eelmise vaoga oli jäänud mõne paraja tõstetava kivi pool külge paljaks, siis surus ta adranina kivile alla, hobused pingutasid ning kivi pöördus augus püsti nagu unine karupoeg. Siis oli seda naljaasi sülle haarata ja visata kõrvale küntud ning kuumusest otsegu lõõskavale mullale.

SEE OLI õigupoolest selle imeliku suve viimane päev.

Eelmistel aastatel, kui Ilmar veetis suvised koolivaheajad maal, oli südames ikka mingi paratamatu võõrdumise tunne ja elu maal oli nagu puu lagedal väljal, mille juured läbi raiutud. Siis vaevas tühimus varsti kõik rõõmudki mõrkjaiks. Turi kibeles päevasest tööst, mis mõnigi kord oli tundunud tühisena ja vastikunagi. Ilmar ei lausunud sellest kellelegi sõnakest, vaid tegi kiuste kõik nagu tarvis, aga see hetkeline võidutunne oli paistnud olevat tühine ja mööduv. Ta tegi rohkemgi, nagu iseennast vihates, nii et oli tihti oma noorusega töö raskuse all kokku murdumas. Ainult pühapäeviti oli leppimine ja iseenesele käeandmine üle igapäevase tusatuju. Siis sai uita jõeäärt mööda üles orusuu poole või alla Torisohu ja säält läbi Kurelaandegi. Pühapäeviti võis poiss unistada maailma äkki suureks ja avaraks.

Kuid pärast pikki rännakuid, kui ta ühes õhtuga koju jõudis, hakkas seegi päev koost pudenema, otsegu vihm uhab maatasa kõik lossid, mis kunagi ehitatud liivaauku. Aga leplik öö tuli üle lõhnava nisupõllu, vaatas lahtisest aknast sisse ja laskis kuul naeratada, et ise nähtamatuks jääda. Öö istus aknalauale, süli suvehääli täis.

Lõpuks magasid majadki lahtisi silmi ja sui.

Argipäev oma tühi-tähtsate askeldustega aga hajutas kogu hetkelise unustuserõõmu. Ja kui kord sulane tuli sõnnikuveolt pesemata kätega lõunalauda, siis võttis see Ilmaril toidu nagu mõru tüki suus ringi käima. Tal oli olnud südames kibe kahjutunne paratamatust võõrdumisest ja sellest, et talle oli hakatud vaatama ümbruskonnas nagu võõrale, kes ei kuulunud enam kodukülla.

Kuid ometi oli temas siiski nagu alateadvuses suur osa koduste mõistmisest.

HOOPIS teissugune oli see suvi.

Ilmar tuli kevadel koju väsinuna ja kurnatuna koolitööst ja igapäevasest rahateenimisest tundide andmisega. Jõud oli kadunud ja kopsud lausa jõid kasvahoos rohetava maa värsket õhku. Talle hoovas vastu vaiguste õitsvate metsade ja väetatud mulla lõhna. Ta tundis enast vabana kõigest koormavast.

Ilmar oli alles sel suvel mõistnud, et tal oli kodu, ja oli mõistnud, kui tühi oleks olnud elu nende karjamaaradadeta ja kunagi sõbraks istunud mätasteta piki jõeperve. Ilmar teadis, et see tunne oli kasvanud sellest, et ta oli õppinud ka andmisest ja aitamisest rõõmu tundma, mitte üksnes tahtmisest.

See suvi oli olnud andumine päevast päeva tööle, rõõmule ja mõtisklusile. Iga päevaga vaatas ta rõõmsamini hommiku kastesse näkku. Jõud muutis käsivarred aina kangemaiks ja sitkemaiks ja petetas väsimustunde.

Tihti jäi päike hommikuti hiljaks ja jõudis alles tund hiljem õhetades järele, kui rahvas juba põllul või talus kohmitises. Eriti kibedad päevad olid viimasel kuul, kui põuas kasvanud vilil nõudis kiiret koristamist. Põllud lõhnasid varaküpsenult ja nisuväljad olid kui vere ja roostega kastetud ning vanad inimesed lugesid sellest sõda. Niidumasin lõrises nurmel ja kiirel sammul tuli kaasa kõndida ning vilil kõrvale hunnikutesse tõsta. Nii sai sügisaimusist vilu hommik põuast ja nuseks keskpäevaks ja põllud tolmasid tuhkjast mullast. Niidumasinatē taga tõusid tolmupilved. Maa oli vilja kandes muutunud vanaks ja halliks.

Õhtule saadi alles südaööl, kui kuu ruskas üle männiku ja udutseva oru jõesoone ümber. Tähti pilkles taevas ja neid tuli üha juure. Siis oli hea tunda teenitud tööväsimust, uhta higi kehalt ja magada rasket und koidualgeni.

Ilmarile oli muutunud see rõõmus töörahmeldamine samasuguseks tarviduseks nagu igapäevane söök ja jook. Ta tundis, et elas kõigi meeltega ja avara ning õiglaste südamega. Ilmar õppis mõistma maailma, kus ainsaiks loomisvahenditeks olid muld ja sõnnik, millele tuli veel külvipäevil jumalalt juure paluda vihma ning parajasti päikest. Silmapiir oli nagu nihkunud kaugemale, aga elu ise oma kõikpalgsuses oli astunud hulga lähemale.

SEE PÄEV oli viimane sellest eneseleidmise ja töörõõmust rikkast suvest. Homme pidi ta sõitma linna, et alata oma eelviimast kooliaastat.

Peagu terve päeva oli Ilmar olnud lagedal põllul, üksi lageda taeva all. Ta tundis, nagu juurduks ta sooja mulda ja nagu voolaks temasse energiat maast ning päikesest, mida nahk imes enesesse kõigi kudedega. Ader oli torges ja seda tuli valitseda ning juhtida nagu inimene enastki peab suutma juhtida, muudu jääb tema elukündki pinnapealseks ja umbrohtu kasvatavaks. Poiss võis mõelda ja juurelda endamisi, otsida oma mõttekujutuses inimesi ning kannatada nende elu samm-sammult läbi ja elavaks siin adra taga käies.

Ilmar naeratas endamisi kahjatsevalt nende üle, kes lesivad valgel rannaliival nagu hülgemari. Nad viidavad päevad, teadmata, mis tähendab ainuski päev täis higi ja tööd ning mullast sigitatud mõtteid, mis teevad tunnid rikkaiks ning elu elamisväärseks. Liivale tehtud jäljed teeb tasaseks ainus iil, mullast uhuvad neid välja alles sajud, aga rohi ja vili tarkab hiljem ometi.

Päev vajus madalaks ligi maad. Varjud vanalt mõisaalleelt tulid üle mäenõlva ja põllu, Taevas punetas tulise terasena üle loojanguhalli. Valged pilved tõstsid aralt januseid päid vinetavate metsade tagant. Saunad külaserval läkastasid suitsu ja leilitossu nagu rinnutud taadid, suud täis laupäevaõhtust magusat vihalõhna.

Ilmar nõõtas hobuseid, et põlluga päikese loojanguks valmis saada. Ta kuulis karja ammudes koju tulevat ja ristikuädalal hakkas noor sälg rahutult keti otsas jooksuma ja hirahtlema öö ja üksijäämise kartuses.

Ilmar kündis lahti lõppvao, kui taevas hakkas juba ühtlaselt kalksiniseks tõmbuma ja ehapuna valgus mööda taevakumerust päikesele järele. Ta juhtis hobused adraga üle suurkraavi põlluhahteele ja sealt tanumasse. Ader kõlises küllakile joostes kergelt vastu paaskõva põhjaga teed; hobused ruttasid õhtule.

Viinud hobused talli, jooksis ta üle kõrrepõllu ristikunurmele, et noort hobust koju tuua. See norskles rõõmsalt ja puhkles näkku oma soojade sõõrmetega. Ilmaril oli juba natuke jahe ilma särgita.

VAHEPEAL oli isa jõudnud koju oma sõidult alevisse. Hobune oli aida-samba küljes ketis ning isa vestles emaga vankri äärel.

Ilmar viis sälu talli ja läks hobust sõiduvankri eest lahti rakendama. Isa näis tublisti purjus olevat. Ta kiitis poega ja pahvatas lõpuks välja, et käinud Männikul ütlemas, mis ta neist säääl õige arvab. Ütelnud, et kas neil on niisugust poega, kes teeb juba sulasetööd ja künnab kesa nagu vana mees!

Ilmar oli jutustanud künni lõpetamisest, aga nüüd raiuti ta sõnad nagu pingul keeled läbi. Mõru kibedus tõusis kurku ja ninna. Oleks tahtnud kõik käest heita ning minna ükskõik kuhu. Tema rõõm polnud ometi sulaserõõm olnud! Ta oli harjunud enesele hoidma juba lapseast oma rõõme ja kibedusi ning ise kandma oma raskusi ja vaikselt tööd tegema, sest küidelda oskab igauks.

Aganüüd oli temaga küideldud — purjuspäi, kui vastikult rumal! Ja muidugi uhkeldavalt sõimatud noid inimesi ning siis suure mürinaga õuest välja sõidetud. Muidugi, Inge, too saipehmete kätega ja lокkava juuksekahtuga tüdruk Männikult kutsus teda naljatades sulaseks. Aga see oli olnud sõbra sõna, mis võis nüüd naeruks saada. Ilmarile tundus, nagu oleksid kõik ta päevased mõtted poriga üle pillutud ja rõõmule visatud näkku kibedat vett. Ta tundis, nagu ähvardaks see suvi äkki kokku variseda ja nagu peaks ta jälle mingi pettumusevalu ning õõnsa tundega südames kodumäest alla sõitma.

Rinnus oli tugevasti kinni ja kui taos äkki lahti kargas, soonis see valusasti kätte. See vihastas, kuigi muidu poleks ehk suurt valu tundnudki. Ilmarile puutus mingi pudel vankrist pihku. Klirisedes purunes klaas vastu aidaseina.

Ilmar tõmbas hobuse ägedasti päitseidpidi järele ning viis talli. Isa ja ema olid vaikseiks jahmunud.

Kui hobune talle oma rokase suu kaelale asetask, tahtis ta äkki nagu väike laps nutta. Silmad valulesid põletavalt, nagu oleks tuul heitnud näkku kuuma tuhkiat liiva. Ta pigistas peod tugevasti lakaredeli ümber, aga tundis, kuidas midagi kuuma poetus põskedelt maha. See enesetaltsutamatuse tunne muutus raskelt ängistavaks ja veel enam vihastavaks.

KUIVAD heinad lõhnasid suvise niidu järele ja sõnnik tõi meele kesakünni ning viimase päikeselise päeva. Hobused sõid krompsutades.

Ilmar rahunes äkki ja väsimus puistas uneroidumust laugudele. Ta läks tuppa. Kõik istusid õhtulauas. Isa vaatas raske pilguga enese ette.

Ilmar istus lauda, kuid toit ei maitsenud. Oli nagu istunuksid nad kõik sõnnikutalgulistena lauas. Neelatamine oli raske ja ta jäi hetkeks peatuma.

„Mis sul on? Miks sa ei söö?“ küsis isa võõralt.

„Ei midagi!“ ütles Ilmar rohkem isenelele, kõigist mööda.

„Aga, mis sa's...“

Ilmar lõi lusika laksudes lauale ja läks pooljoostes toast välja. Miks päritakse ometi, kui aru ei saada! Ta oli enesele nii võõras, et ei märganud, kuhu minna. Udu oli silmades ja kanged sõrmed muserdusid rusikasse. Tähed värisesid nagu pühiks tuul üle taeva, kuu hakkas vaskmündina laudakatuse kohal pöörlema.

Ilmar läks sauna, pildus kerisele paakudes leili ja vihtles metsikult, ristis hambail. Ta püüdis loputada suust mõrkjat maitset, aga see ei lahkunud. Meel oli samuti jonnakalt kibe.

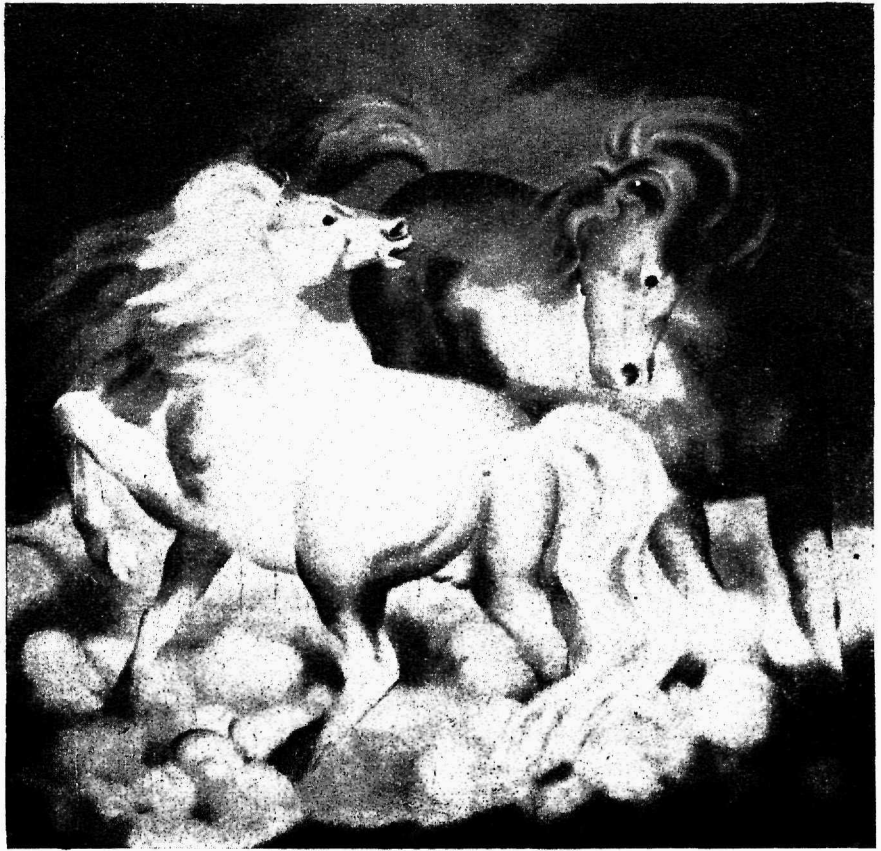
Ta läks saunast alla jõe ääre ja hüppas jahedasse vette, nagu suvel palju kordi varengi. Kerge udu hõljus õöhingusena madala vee kohal. Lepalehed olid kastest niisked ja külmad. Ta sukeldus otse kuu punavasse näkku, mis purunes nagu vedel õlilaik ja loksus vastu korisevaid kaldaid. Tähed veepõhjas muutusid tolmuks.

Nii lõpmata hea oli lamada selili vees. Tasane vool kandis teda allapoole.

Mäekülgi õhkus veel mahedalt keskpäevasesest kuumast, kui Ilmar ronis kiiresti lakka, kus oli ta suvine magamisase. Ta tundis, nagu ähvardaks kaduda kõik, milles ta oli leidnud palju väärtuslikku, kuid mida ta nüüd ei suutnud enam enesele hoida.

Viimane päev suvest oli purunenud väikesest juhtumist ja kogu suvi varises kokku ning mattis ta enda alla.

Kuu astus üle madala luugiläve, istus heinakihile ja pudenes siis heintes laiali nagu kullaliivast sädelev ümar pall. Tähedki jäid taevas kurvaks ning vaikseks.

Eduard Ole
„Hall ja valge“

ILMAR oli maganud tükk aega, kui virgus äkki. Kusagil haukusid koerad, mõttetult ja loiult. Hilinenud vanker kolises maanteel ja jäi sõnatuks kaugel talus. Sinkjas pimedus vanus tihedaks madalaks tõmbunud talude ning metsade kohal. Viljarõugud põldudel lõhnasid. Ta nägi, et isa seisis lakaredelil, pea üle luugi ääre. Ta käed redeliotstel näisid suured vastu kauget taevast ja Ilmarile näis, nagu oleksid käed lausa tulist vindunud töövalu täis otsegu vettinud halud susisevat tuld. Ta nägi, et isa nägu oli tema paljaste jalgade kohal, käsi vist kohendas tekki.

„Poeg...“

Ilmar pigistas silmad nii valusasti kinni, et ta värahtas ning magades kangeks koolnud käed löid tulipinde täis. Ta surus märjajuukselise külma kukla sügavale patja.

Redel nagises.

Ilmar viskus põlvili, tekk langes kõrvale, jahe ööõhk pani võpatama. Poiss

kummardus üle luugi. Veri kohises ja hirm tagus südames. Isa astus tümpsuvate sammudega üle halli õue.

Ilmar viskus tagasi asemele. Oli hirmus kahju — isast. Kibe tusk oli lahtunud. Nüüd ta ei oleks isegi nutta häbenenud, aga ei saanud. Ta tundis ennast vaesena, sest poisikesepõlv oli möödas.

Aga... isa kortsus nägu oli olnud tema paljaste jalgade kohal. Kuu paistis nüüd kõrvalt, luugiauk oli tühi ning must.

Järgmisel päeval, vaikselt püha-päeval, jättis Ilmar jaamas isaga jumalaga. Ta tundis, et polnud midagi kaotanud ja viis kaasa suvest rikka südame. Tal oli veidi häbi oma jonnaka helluse pärast ja kurk kipitas mõrkjalt. Nende pilgud olid veidi arad ja võõrad, aga süis seisis nad julgesti silmsi.

Ilmar tundis, et isa käed olid kanged ja kõnksus ning nagu tuiganuks neis vaikne valu. Tal oli ainult suur heameel, et temagi pihk oli rakkus ja kare.

Elsa Piikar
Pärnu II Güm.

Kauge kutse

*Mu süda kõikidele alnud avat,
nilk kiindunud vaid otsatuse sinna.
Nüüd järsku kutset tunnen pakatavat,
kui ootaks keegi, vaja ainult minna.*

*Ning ähturahu käe mul ümber piha
nii südamlikult paneb nagu säber.
Ses hellituses raugub iga iha
ja imekaunilt häägub taevas häbe.*

*Vaid kauge kutse nagu pehme loovi
mu ümber mässib, taevasteni kaikub
soov südamest, mis ühendanud noovi
on alati, las olla taem või vaikus.*

Beethooven ja Liszt

Heljo Sepp -

meie noor andekas pianist

SÜGISEL käis ajalehtedest läbi teade, et meie noorima generatsiooni andekamaid klaverikunstnikke Heljo Sepp on pidanud algava sõja tõttu lõpetama oma klaveriõpingud Londonis ning on saanud tagasi kodumaale.

Erilist üllatust Tartu koolinoortele pakus aga see, et Heljo Sepast nüüd on saanud TTG-i, s. t. Tartu 2. Gümnaasiumi õpilane, kes oma lühikese aja jooksul küllaltki populaarseks saanud muusikaharrastuste kõrval tahab nüüd rõhku panna ka üldhariduslikule koolitööle. Oli ju teada, et H. Sepa varasemaks kodulinnaks oli olnud Valga.

Selle muudatuse tingis aga küllaltki oluline põhjus, kuna H. Sepal Tartus paralleelselt koolitööga avanes võimalus ka edasitöötamiseks klaveri alal, seda nimelt pr. A. Elleri juures, kelle õpilaseks H. Sepp on olnud juba oma muusikalise edu algpäevadest saadik.

Kunas tekkis huvi muusika vastu?

Seda on raske mäletada. Heljo Sepp on juba varases nooruses kokku kasvanud klaveriga, muusikaarmastust on sisendanud kõigepealt ema. Kunagi on Heljo Seppa eriliselt köitnud Liszti tujukad motiivid, nüüd mängib ta kõiki autoreid ühtki neist eelistamata.

Klaverimäng jätab vähe aega koolitööks ja ka teised kõrvalharrastused lähevad läbi tubli valikusõela; spordialadest on meelsamini kasutatavad ujumine ja suusatamine. Oma osa piiratud ajast võtavad ka kontserdid, teater, kino, raamatud jne. Ja peale selle peab veel jääma vaba aega ainult enese jaoks.

Alles hiljuti oli meil Heljo Seppa võimalus kuulda avalikkuse ees solistina Tartu käesoleva hooaja esimesel sümfooniakontserdil. Oma meeldivalt nüansirikka tõlgendusoskusega kutsus ta esile suure saalitäie kontsertpubliku pideva poolehoinu. Kuid ainult meie keskel pole Heljo Sepp hinnatud. Sama kontsertpäeva õhtul selgus, et tema klaveriõpingud Londonis võivad jälle jätkuda, kui tal vaid selleks enesel on soovi. Heljo Sepp tahab siiski enne uuesti välismaale siirdumist jõuda lõpule kõigepealt koolitööga, olles veendunud viimase vajalikkuses.

Lõppeks peab märkima, et Heljo Sepp pole enam mingi „ime-laps“ nagu teda varasemate ajalehekirjutajate kaudu tihti tundma olemine õppinud, vaid üheskoos aastatega küllaltki mitmekülgset arenenud 17-aastane tüdruk, kes oma edu muusikamaailmas ei raja üksnes pianisti suurepärasele võimele, vaid kes samal ajal oma erakordselt sümpaatse esinemise ja enesekindlusega võidab loodetavasti ka tulevikus meie koolinoorte ning üldse kõikide muusikaharrastajate meeli ja südameid. R. R.

„Tuleviku Radade“

artikli, jutustuse ja luule hindamise žüriisse kuuluvad Tartu II Güm. eesti keele õpetaja Magda T e d e r, Tartu I Güm. eesti keele õpetaja Eduard L a u g a s t e ja „Tuleviku Radade“ tegevtoimetaja Robert R e b a s.

Võistluste tulemused tehakse teatavaks „Tuleviku Radade“ märtsikuu numbri kaudu.

Johannes Avik

Keeleline parandus- ülesanne

Vigadega laused

Leida alljärgnevais lauseis esinevad keelevead, parandada need ja oma parandused kontrollida lk. 90 asetseva parandatud teksti järele („Parandatud laused“), kus tehtud parandused on kursiiviga trükitud. Pääle otseste vigade, mida on peagu kõigilt keeleõpetuse aladelt, leidub lauseis ka mõningaid lihtselt vähemsoovitavaid keelendeid, mis paranduses asendatagu parematega.

1. Põllumehed pidasid läinud aasta novembri kuul koosolekut, kus nad otsustasid kõiki oma esindajaid päälinna saata.

2. Kõikidel nendel inimestel paistis olema sarnane veene, et endised asumaad, millised Saksamaa kaotanud ilma sõjas, ei anta temale enam mitte tagasi.

3. Enne kui jõudsid algada need sündmused, kuningas oli sunnitud parlamenti saatma laiali.

4. Tohime meie enda ülerõivaid ja pakki siia panna?

5. Ja, võite küll.

6. Seda raha võite Teie võtta omale.

7. Aknad tulevad sulgeda, ent uks ei tule lukustada.

8. Siin peaks valima kuldne kesktee.

9. Teil ei pruugi just seda võtta; võib ju valida mõni teine muster.

10. Sääli sai kõige kardetavamates kohis rännatud; ainult toidu puudus takistas viimaks minna edasi ja sundis julgeid reisi- jaid keerama tagasi.

11. On see tõesti nõnda, et selle pääle sai nii suuri summe ära kulutatud, sealjuures siiski miskisuguseid tähelepanuväärilisemaid järeldusi ja tuntavaid paremusi saavutamata.

12. Pääle selle, kui see raske küsimus ära lahendatud sai, nende näod muutusid vähe rõõmsamateks.

13. Arvate teie, et sarnastel tingimustel on võimata pidada ära me peoõhtu, milline märtsikuu, nimelt 7-ndal märtsil sai märtsil otsustati korraldada.

14. Praegult võib julgelt öelda, et kõiki seda arvesse võttes, mis juhtunud, teil muud üle ei jää, kui maksta nõuetav summa ja leppida olukorraga, milline Teile küll eriti soodne ei ole.

Tartu I Güm. suusapäev

REEDEL, 26. jaan. s. a. korraldas Tartu Esimene Güm. spordipäeva Elvas. Moodustati neli suuremat rühma: suusatajad, keltgutajad, uisutajad ja jalamehed. Viimaseid — „vabahärrasid“ — oli üsna vähe, sest igauks oli katsunud kuidagi kasvõi onude-tädide abiga enesele mingisuguse spordivarustuse „kokku monteerida“. Rivikorras liikus seitsmesajapäine „karavan“ jaama, ees suuskadega relvastatud salk, kes lahkus rongist juba Vapramäel, kust alati suusamatka Elva poole.

Vahest kõige huvitavam ja vaheldusrikkam oligi suusatajate päevakava. Väikestesse salkadesse jagunenult nauditi talvemõnused küngastel ja metsades ning osati lugu pidada ka „möödukast“ suusalennust, mistõttu kolm talipäevlast pidi tehnilistel põhjustel jätkama oma Canossa-teekonda Elva jalgsi lumes sumades. Tehti ka paar pikemat peatust suuremate mägede juures, kus päeva „kihvtem“ mees, joonistusõpetaja E. H a m e r, demonstreeris, kuidas tuleb õieti „suuski sõita“. Kuna ta on tunnustatud kunstnik maalingu alal, siis on talle ka suusatamises igasugused kunsttükid külge harjunud — alates plastikaga ja lõpetades vasaku jala „stiliseeritud koloratuur“-nõksudega. Temale sekundeeris väärrikalt kolleeg kunstnik J. N õ m m i k, kes on samuti parandamatu suusaspordiharrastaja ning talveilude nautija.

Elva jõudes olid paljud reklejad lumised ja higised, aga eranditult kõik näljased. Varsti vallutas „koolipoistekatk“ kõik suvituslinna pekpriod, kus juba ees olid jalamehed, kes kogu päeva jooksul oskasid lugu pidada soojadest saiapoodidest, kuigi väljaski oli parasjagu soe suusailm. Peale selle oli lastevanemate poolt võimaldatud rikkalik teejoomine Elva koolimajas. Igaks juhtumiks oli teelauas ka samariitlane oma paunaga, kelle poole võinuksid pöörduda hundiisu tõttu liiga palju sõõnud talvitajad.

Pärast lõunaainet toimusid suusavõistlused 3,5 km distantsil. Start ning finiš oli Verevi järvel hüppetorni ees. Osavõtjaid oli 20. „A“-klassis saabusid esimestena finiši E. V o i k a, M. A r i k e ja J. K a s e o r g. Kõigi ajaks märgiti 14.50 min. „B“-klassis saavutas esikoha A. U n t — 14.50; 2. E. K a s e o j a 15.50 ja 3. H. S i k u t — 15.55. Kuna võistlused algasid tegelikult väljakuulutatud ajast hulga varem, siis jäid seetõttu (ja ka söömise pärast) mitmed favoriidid võistlustele hiljaks. Seepärast oli ka moraalselt võitjaid peagu samapalju kui võistlusest osavõtjaid. Mõnedki, kes olid just võistluse pärast ostnud uue suusamütsi, saapad või käinud eelmisel õhtul juuksuri juures, pidid nüüd leppima moraalse võidupärgaga.

Palju rökkamist, kisa ja kelkude müminat oli Elva kelgumäel, kust sooritati uperpalle alla järvele. Kuna kelgul allasõitmine näis paljudele liiga tavaline olevat, siis harrastas enamik kelgutajaid individuaalset ja varieeruvat sõidutehnikat. Mõnigi kord vahetasid kelk ja sõitja mäel osad

ja siis kihutas mäest alla lumine mügarik, kelk kramplikult süles. Vahel tormas kelk puimatä-kuna alla järvele, kummagi jalase küljes kar-juv põngerjas. Või laskis meeskond liugu omal nahal järele perutavale kelgule. Pealtvaatajatest julgemad olid hoolikalt ametis mütside korjami-sega, pelglikud aga hoidusid kaugemale ja jäl-gisid hinge kinni pidades sõitjaid ja nende am- muliunustatud suid ja kinnipigistatud silmi. Nii- sugustel kummalise maailmavaatega „bobidel“ soovitati pealtvaatajate hulgast suu kinni pigis- tada, sest muidu kaduvat tarkusehambad ära. Ka soovitati mitte lennata, kui liivad veel ei kanna. Sõitjad ise kinnitasid, et sõit olnud „maru“. Sääreluud ajanud suurest hoost lausa vilet ja silmad joonsnud vett otsegu mahlakased.

Kelgutajaid ja samas kõrval „mäelaskumist“ harrastavaid suusklejaid jälgisid muheledes d. r. V. N e g g o ja matemaatik A. K a s v a n d. Vii- mane ähvardas agaramatele „parasüüstidele“ tunnustuseks „halva numbr“ panna füüsikasea- duste mittetundmise eest. Esialgu jäi see asi siiski vist niisama.

Päeva ajaloolist tähtsust suurendasid tundu- valt kitsasfilmimehed, kes korjasid löike tali- spordi-filmi jaoks. Nii jäädvustati paljude hüp- ped, liuglemised ja saltomortaalitsemised mäles- tuseks tulevatele põlvedele ja rõõmuks isale- emale.

Tartu jõuti tagasi umbes kella nelja paiku. Järgmisel hommikul kaebasid mõned, et nad pole- vat öö jooksul sõbahi silmale saanud — suurest väsimuseõndsusest. Olgu kuidas oli, aga päev oli igatahes tore ja kooli juhatus tuleb selle kor- raldamise eest ainult tänada. Sellest vist johtubki, et Tartu Esimese Gümnaasiumi valikmeeskond ootab praegu paaripäevalist suusareisi Otepäälle.

Johannes Aarik

Keeleline parandus- ülesanne

Parandatud laused

(vt. lk. 88)

1. Põllumehed pidasid möödunud aas- ta novembrikuus koosoleku, kus nad ot- sustasid kõik oma esindajad päälinna saafa.

2. Kõigil neil inimestel näis olevat selline (uendus: sellane) veendumus, et endisi asumaid, mis Saksamaa oli kaota- nud maailmasõjas, ei anta temale enam tagasi.

3. Enne kui need sündmused jõud- sid alata, oli kuningas sunnitud parla- mendi laiali saatma.

4. Kas (me) tohime oma üleriided ja paki siia panna?

5. Jah, võite küll.

6. Selle raha te võite endale (e. ene- sele) võtta.

7. Aknad tuleb sulgeda, aga ust ei tule lukustada.

8. Siin peaks valima kuldse kesktee.

9. Teil ei tarvitse just seda võtta; võib ju valida mõne teise mustri.

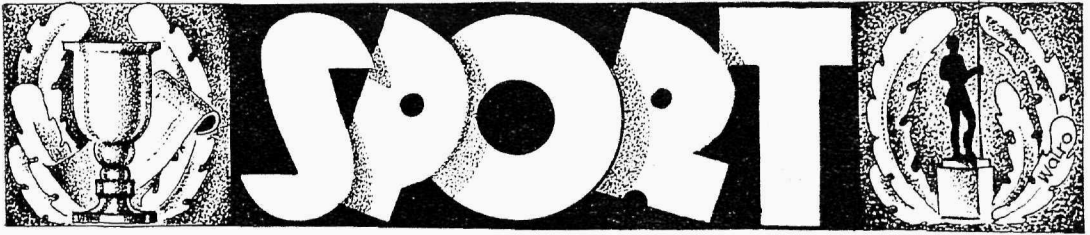
10. Sää! rännati kõige kardetavamais kohtades; ainult toidu puudus takistas vii- maks edasi minemast ja sundis julged reisijad tagasi pöörduma.

11. Ons see tõesti nõnda, et selleks kulutati nii suuri summasid, ilma seejuu- res siiski saavutamata mingisuguseid tähelepandavamaid tagajärgi (või tule- musi) ja tunduvaid paremusi.

12. Pärast seda kui see raske küsimus oli lahendatud, läksid nende näod natuke rõõmsamaks.

13. Kas te arvate, et sääraseil tingi- musil on võimatu ära pidada meie pidu- õhtu, mis märtsikuus, nimelt 7-ndal märtsil otsustati korraldada.

14. Praegu võib julgesti ütelda, et arvestades kõike seda, mis on juhtunud, teil ei jää muud üle kui maksta nõutav summa ja leppida olukorraga, mis teile küll eriti soodus ei ole.

Ülo Tuulas

Tartu I Güm.

SPORT TARTU KOOLIDES

TARTU koolinoorte peres on sport alati olnud populaarne. Alati on õppureid leidunud, kes sportlike aladel on saavutanud silmapaistvaid tulemusi. Samuti on Tartu spordihuvilised noored jätkanud pärast kooli lõpetamist sportimist, näidates oma võimetes järjekindlat tõusu.

Alljärgnevas püüan anda kokkuvõetliku ülevaate praeguste Tartu õppursportlaste võimetest.

Kui vaadelda H. Treffneri Gümnaasiumi sportlasi, siis torkab otsekohe silma, et enamik neist on head sprinterid. Oma kooli enam-vähem võrdvõimelistest spordipoistest ulatub oma võimetega teistest üle mitmekülgne kergejõustiklane U. Soobik, kelle paremaid tulemusist peab esijoones mainima odaviset (vanade oda) — 55,25 m, 100 m jooksu aega — 11,5 sek, kaugushüpet — 6,44 m ja kuulitõuget (kerge kuul) — 14,41 m. Heaks kõrgushüppajaks näib arenevaf H. Senter, kes praegu on saavutanud 1,65 m. Sama poiss on ka 100 m joosnud ajaga 11,8 sek.

Edasi järgneb tihe sprinterite kaader: V. Sütt, L. Niilend, L. Saidla, ja O. Koppa. Neist esimene on joosnud 60 m ajaga 7,2 sek, teised ajaga 7,3 sek. Samadest poistest on 60 m tõkkeid joosnud V. Sütt ja L. Niilend ajaga 9,5 sek. ja L. Saidla ajaga 9,6 sek. Paremaks sellel alal on siiski O. Solon, kelle rekordiks on 9,4 sek.

Kaugushüppajaist mainiksin L. Niilendit — 6,33 m ja O. Koppa — 6,22 m.

100 m jooksjaist on silma puutunud Ü. Konnap, kelle ajaks on 2,56,3 min.

Peale kergejõustiku omab kool häid sportlasi veel teistelgi spordiharudel. Nii paistavad ujujatena silma F. Kuus, ja E. Pinka; jäähokimängija O. Koppa, kes esineb edukalt ASK värvides; kiirusujajana sama O. Koppa koos K. Rämmaliga. Laskureist on kolm õpilast — K. Arro, E. Ilves ja A. Tomasson — saavutanud erimeistri tiitli ja matetajaist on tuntuim E. Oldekop.

Ka käsipallitase on kõrge: kooli esindusmeeskond on TKSE-e meistriks võrkpallis.

Käesoleval kevadel jõuab H. Treffneri Gümnaasiumis koolitööga lõpule aga enamik paremaid sportlasi ja siis on küsitav, kas noored on

küllalt võimelised kooli spordiau niisama tugevalt edasi kaitsma.

Ses suhtes paremas olukorras on Tartu I Gümnaasium, kes kevadel kaotab ainult paar nimekat sportlast. Pealegi on siin noorte järelkasv tihe ja hea.

Tuntuimaks sportlaseks koolis on A. Till, kes vanade kuuli on tõuganud 14,09 m ja noorte kuuli korduvalt 15,5—16 m piiresse. Ketast on ta heitnud täpselt 40,00 m ja noorte oma üle 46 m. Ka 100 m jooksus ja kaugelhüppes on tema tulemused — 11,7 ja 6,49 — üsna head.

Teiseks nimekaks kergejõustiklaseks on A. Jürisson, kelle parimaks tulemuseks kõrgushüppes on 1,73. Selle tulemusega on ta Lätis ühe piiriäärse maakonna rekordimeheks. Teistest sama poisi tulemustest mainiksin kuulitõuget — 14,23 m ja kolmikhüpet — 12,37 m.

Edasi peab mainima J. Kaseorgu, kes on saavutanud teivashüppes 3,30 m, kaugushüppes 6 meetri ja kõrgushüppes 1,65 m. Kõrgushüppajaist paistab silma veel K. Silla, kelle rekordiks on praegu 1,60 m.

Lühimaa-jooksjaid selles koolis eriti häid pole, kuid mainida võib J. Lauritsa ja H. Arensi 100 m aegu, vastavalt 11,8 ja 11,9 sek. ning E. Nirgi 400 m aega 56,2 sek.

1500 m on hea tulemuse — 4.39,2 saavutanud H. Eerme.

Odaviskajaist on parim Ü. Hannibal, kelle tulemus — 50,27 on kooli B-klassi rekordiks.

Nooremaid võiks nimetada A. Ruili, kellel on eeldusi saada heaks 400 m jooksjaks.

Laskureist väärivad mainimist erimeistrid A. Ramm ja K. Riikoj, kes edukalt on esinenud Eesti noorte meistervõistlustel ja ka Kaitseliidu võistlustel sõjapüssist laskmises. K. Riikoj on edukalt harrastanud ka maadlust, tulles kaitseliidu Tartu Maleva võistlustel korduvalt võitjate hulka.

Riistvõimlejaist omab hea nime I. Romanovitš, kelle hooleks on ka selle ala levitamine ja arendamine kaasõppurite hulgas.

Tartu paremaid ujajaist õpib TIG-s H. Rebase, kelle nimel on kõik Tartumaa vabaujumise rekordid 200—1000 m distantidel. Üksikaegadest võib mainida 200 m aega — 2.43,3 min. ja 400 m aega — 6.03,0 min., mis eriti silmapaistvad.

Ruhnu hülgekütt harpuuni viskamas

Ka käsipall on TIG-s heal tasemel, mille tõftu eriti noored tunnevad selle ala vastu huvi.

Ujumise vastu valitseb eriti suur huvi Tartu Kommertsikooli õpilaskonnas. See on ka loomulik, sest kooli õpilasperre kuulub Eesti parimatest naisujujatest N. Neumann, kelle nimel on praegu hulk Eesti vabaujumise rekordeid. Samuti õpib selles koolis lootustandev noorte „kvartett“ — E. Pinka, E. Värk, J. Sütt ja N. Bilov.

Kergejõustiklastest õpib selles koolis Eesti parim 400 m jooksja E. Nurk, kelle parimad tulemused on: 400 m jooks — 50,2 sek. (Eesti rek.), 800 m jooks — 2.00,2, 1500 m jooks — 4.27,7 sek. Lisaks keskmää jooksudele on E. Nurk ka hea sprinter, mida tõendab tema 100 m jooksu aeg — 11,3 sek.

Käsipallureist on üldiselt tunnustatud F. Komussaar, E. Herman ja K. Kivastik.

Noorte õpilaste hulgas valitseb elav huvi peale ujumise ka käsipalli vastu.

Tartu Õpetajate Seminarist kujuneb tulevikus vist tugev laskurite kool. Juba praegu on riigikaitseõppuste eripäevadest osa võtnud õpilastest 2,5% erimeistrid ja 35% meistrid. Paremaid laskureist märgin H. Kirikmäed, A. Reialit ja H. Laksi.

Kergejõustiklastest on tuntumad M. Mõtusfe, kelle parimad tulemused on 100 m — 11,7 sek., kõrgushüppes — 1,60 m ja odaviskes (vanade oda) — 46,72 m, E. Tali, kes on joosnud 400 m ajaga 58,2 sek. ja 1500 m ajaga 4.54,0 sek., ja kõrgushüppajad E. Vaher ning K. Usfav, kes kumbki on hüpanud 1.65 m.

Ka käsipalli harrastatakse üsna edukalt.

Tartu õpilastest nimekaim — mitmekordne korvpalli-internatsionaal — H. Veskila õpib Tartu Kolledžis. Kuid mitte ainult korvikütina pole ta tunnustatud, vaid teda tuntakse ka kui head kergejõustiklast. Mainin siinkohal ta kõrgushüppe tulemust — 1,85 m, kaugushüppe parimat tulemust, mis on ligi 6,5 m ja häid saavutusi ühtlasi sprinterina ning teivashüppajana.

H. Veskila kõrval õpib Kolledžis veel teisi nimekamaid õppursportlasi, nagu V. Peterson, kelle tulemused on 100 m jooksus 11,5 sek., 400 m jooksus 52,7 sek. ja kaugushüppes — 6,32 m. Siis veel kõrgushüppaja V. Muikma, kelle rekord on 1,76 m, K. Silvet kaugushüpperekordiga 6,25 m, 100 m jooksu rekordajaga — 11,8 sek. ja hea 110 m tõkkejooksu (madalad) ajaga — 17,0 sek. Hea 60 m jooksja on V. Viktor, kelle parim aeg sel distantsil on 7,3 sek.

Ujujatest peab mainima R. Aulingut, kes möödunud suvel jõudis 100 m vabaujumises ajaga 1.08,6 Eesti parimate hulka.

Ka käsipalli harrastatakse paljude õpilaste poolt.

Tartu Tööstuskeskkooli õppursportlastest tuleb esile tõste vabaujujat V. Ahast, kes 100 m ujumises omab Tartumaa rekordi ajaga — 1.08,5. Kergejõustiklasi siin kedagi eriti silmapaistvaid ei õpi, küll aga käsipallureid. Kooli käsipallimeeskonnad on ühtlaselt head. Üksikuid mängijaist on enim silma paistnud J. Kepp.

Õpilasperes valitseb elav huvi käsipalli vastu ja korvpallis saavutas Tööstuskooli meeskond hiljuti Tartu keskkoolide korvpallimeistri tiitli.

Tütarlaste koolide sport on Tartus senini olnud avalikkusele peagu täiesti tundmatu. Kui koolide juhatajad keelasid tütarlastele avalikud võistlused, siis võidi arvata, et tütarlastekoolides nüüd sport täiesti välja sureb. Seda huvitava on nüüd kuulda, et näiteks ENKS-i Eragümnaasiumis õpib sporditäre, kelle võimed ulatuvad meie parimate naissportlaste võimetele.

Sääraastest tütarlastest peab esijoones mainima E. Tulffi, kelle kõrgushüpperekord — 1,40 — on nii hea, et seda meie parimad nais-kõrgushüppajadki saavutasid väga harva. Samuti heast klassist on ka teise kõrgushüppaja A. Silbermanni tulemus — 1,35 m.

60 m jooksjaist väärivad eriti nimetamist L. Luka ja L. Jaska, kes on joosnud selle maa ajaga 8,3 sek. (Muide — kooli kuue parima keskmine resultaat 60 m jooksus on 8,4 sek.).

Kaugust on hüpanud E. Tulff 4,20 m ja L. Reinhold 4,10 m.

Ujujatest on tuntumad I. Lenzius (100 m ajaga 1.33,4) ja O. Kivimägi (100 m ajaga 1.36,2).

Samuti harrastatakse selles koolis Tartus vähepopulaarset ratsutamist. Ratsutamishuvilistest mainin siin H. Tillmanni, E. Riivesi, A. Silbermanni, A. Pettit, K. Talvikut, ja E. Mikksaart.

Tuntumad talispordlased on E. Riives, L. Jaska, V. Joab ja teised.

Nooremate õpilaste hulgas on huvi spordi vastu olemas. Erilist harrastamist leiab aga uisutamine ja käsipall.

Seevastu Tartu Teise Gümnaasiumi õpilaste hulgas pole erilist huvi spordi vastu märgata. Ei leidu siin ka praegu ühki õpilast, kes oma võimetega ulatuks teistest üle. Vilistasperre aga kuulub kolm kuulsat naissportlast — kuldujuja H. Freeman-Laabent, kergejõustiklane H. Parmson ja käsipallur S. Martma-Sule.

TIG-i praegused õpilased harrastavad vahest kõige enam käsipalli, milles neil on ka üsna tugev ja teistega konkurentsivõimeline naiskond.

SUUNAD JA KAVAD

K. Liidaku samanimelise agraar-
poliitilise artiklikogu puhul. Kirjastus-
osaühisus „Agronom“. Tallinn 1939

ELUS on nii, et tihti läheme paljudest otse-
selt oma isiklike huvide ringist kõrval
seisvatest küsimustest märkamatu või
hoolimatult mööda. Kujuneme spetsialistideks
oma tööalal ja muu meist ühiskondlikult kaugel-
mal seisv maailm muutub meile elunäitelava
kulissiks, mida võime vastavalt vajadusele pöö-
rata, kuid mis meile oma ilmelt jääb ikkagi
puiselt muutumatuks. See on eelarvamuslik ja
alahindav suhtumine. Kujundades ise oma elu
oma kukru ja tahte täitmise suunas, kaldume
enesesse pööratud pilgul mööda vaatama teiste
töosaavutustest, elunõudeist ja vajadustest. See-
tõttu killuneb ühiskondlik mõtlemine ja mõist-
mine rahvaklasside teineteisele seljapööramisega
ja pole ime kui mõnigi kord jõuame nii kaugemale,
et oleme oma kaasinimestele hundiks.

Meil on kaks suurt rahvaklassi — maa- ja
linnaühiskond, mis on kaugel teineteise täielik-
kust mõistmisest, kuigi nende vahelist eelarva-
muste vaheseina on ammugi püütud riiklikes
huvides lammutada.

Üheks näisuguseks katseks on K. Liidaku
„Suunad ja kavad“, mis koos tema esimese agraar-
poliitiliste artiklite koguga „Kas tunnied
maad“, avab lugejale akna maaühiskonda ja
näitab kätte kõik olulised suunad ja teed sisse-
elamiseks ja põhjalikuks ekskursiooniks meie
rahva enamiku — talupoegkonna ellu. Siin käsit-
tellakse viimase aastakümne põlevamaid päe-
vaküsimusi laias perspektiivis meie oma mine-
viku ja välismaade agraarpoliitiliste võrdjoonte
selgitaval taustal. Alates maaseadusest ja rah-
vusliku ideoloogiast ning omapärase rahvuskultuuri
nõudest kuni praegu aktuaalse tööteenistuse-
ni, viiakse lugeja mõistmisnivooni paljude-
gi küsimuste suhtes, mille teadmatusetühikut
täitis siiani võib-olla ainult mõni ununev aja-
leheartikli pealkiri. Ühtlasi on siin valgustatud
kõik suunad ja kavad edaspidiseks, mis on
olulisteks alusteks meie rahvusliku edasijärel-
mise kindlustamisel.

Üheks suuremaks ülesandeks on autor võt-
nud enesele eesti rahvusliku ideoloogia jild-
suuna määramise, mis läbib paljusid mõlemas
kogus esitatud artikleid. Meie riiklik iseseisvus
peaks tagama meie arengu sisemise suursug-
ustamise ja vabaks ning omapäraseks eesti kul-
tuurrahvaks kujunemise suunas. Meie ideoloogia,
kui noore rahva oma, on alles üldsõnaliselt
fraasiderohke ja sisustamata, mis veel õieti ei
suda siduda rahvast üheks suureks tervikuks
kultuuri tööväljadel.

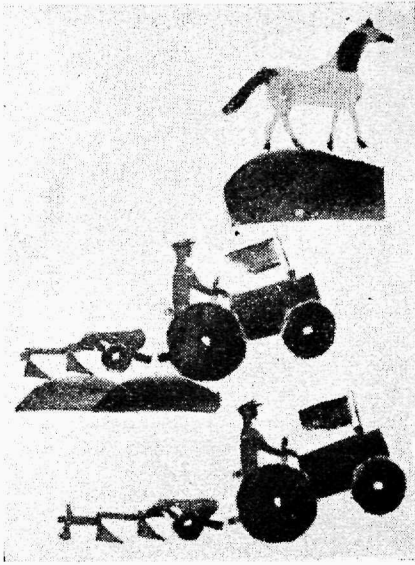
Valgustades ligemalt senist ideoloogiatiühust
ja selgitades eeldusi usuks meie rahva eksis-
tentsi, jõuab autor arvamisele, et meie rahvus-
liku iseolemise, kultuuri ja ideoloogia aluspõh-
jaks on m a a. Maa on eestlasele loomusunniks,

mis kujundab tema maailmavaate ja mis ei lase
eestlusel kustuda. Maal baseerub meie rahvus-
lik ideoloogia, mille üheks põhijooneks peaks
alateadvuslikult küürutava orjapärandi asemele
lõplikult kujunema julge peremehetunne ja aktiiv-
ne positivism, mis lakkab korrumtamast nutu-
laulu saatuslikust 700-st aastast. Eestlane on
isiklik-egoistlikult mõtleval individualist, ent ta
peaks saama ühiskondlikult mõtlevaks indivi-
dualistiks, kes oma riiklikku elu korraldab tõelise
demokraatia alusel, mis kõrvaldaks valeliku
demagoogia ja viiks poliitilise elu kindlasse
õiguslikesse raamesse. Meil on alles kujune-
mata kindlad rahvuslikud traditsioonid, mille
juured aga on maaühiskonnas, sest meie jääme
ikkagi alati talupojarahvaks. Selge rahvusliku
ideoloogia kujunemine, mis tagaks meie oma-
kultuuri arengu ja õnneliku läbipääsu rasketestki
aegadest, on eeldatav siis, kui iga kodanik oma
igapäevases töös tunneb kutsumuslikku rahva
ja ühiskonna teenimist.

Teisal vaatab autor propageeritava solida-
rismi eeldusi eesti ühiskonnas, leides, et „tead-
lik heatahtlik koostöö ja kaasinimestega arvesta-
mine on ühiskonna liikme eetiliseks ja riiklikuks
kohustuseks“, pealegi kus solidarism on „indivi-
dualismi normaalse arengu vorm nüüdisaegses
ühiskonnas“. Meie maaühiskonnas ei puudu
eeldused solidarismi-idu juurdumiseks, selleks
tuleb ainult pinda ette valmistada rahva sotsia-
aalolu ja ühiskondlikkude vahekorjade õiglase
korraldamise, nooruse kasvatamise ja teisalt
maa ning linna üksteisele lähendamise kaudu.

Viimaste taotluste oluliselt tulemusrikkamaks
meetodiks võiks küll olla meie haritlaskonna
ajutinegi tagasiviimine füüsilise töö juure maal,
mille kasulikkus peaks kõigile selge olema, sest
ainult töö pakub suurimat vaimset rikastu-
mist ja igakülgset karastumist. Sellise arusaami-
se laiendamine peaks olema lähima aja missio-
oniks nii rahva terviskulise seisundi kui ka
propageeritava rahvustervikluse huvides. See on
sama tähtis nagu rahvahariduse levitamine keha-
lise töö tegijate keskel. Linlane õpib siis hinda-
ma ka maamehe loodusest olenevat elu ja tema
majanduslike päevahuve. Seetõttu süveneks
ühistunne kahe suure rahvaklassi vahel ja ni
peaks saama endastmõistetavaks ka vaade tööle
kui väga tähtsale ühiskondlikule ja riiklik-rah-
vuslikule nähtusele, mida oma isiklikus elus
peab võtma väga suure vastutustundega nii töö-
andja kui -võtja, sest kogusummas on see mää-
rav kogu rahva majandusele.

Eesti kui väikerahva kodanikkonna mentali-
teedi oluliseks rahvuslikuks faktoriks peaks
kaltlemata olema reaalne töörahvuslus kunagise
romantilise doktrinaarse või propagandakuiva
rahvusluse asemel. Elujõulist ja tugevat rahvast

kujundava ideoloogia üldhaaravaks mõtteks ja kõigile mõistetavaks s'uks saab meil enne-
kõike olla töö. Selle all mõistavad laiemad rah-
vahulgad mu'dugi kehalist tööd, milleni peaksid
nii enese kui riigi huvides mõneks nädalaks
aastas laskuma ka haritlased.

Viimasel ajal on ajakirjanduses korduvalt
sõna võetud suvise oodatava tööjõupuuduse üle
maal. On mõtutud kooli- ja üliõpilaste sunni-
viisilist saatmist maa'le hoogtöödele. Ometi on sin
unustatud, et igasugune s'undus kahjustab
vaba inimest, ammugi ei tohiks töö olla sunni-
viisiline. See oleks vastik igale vabale kodani-
kule, eriti noorele haritud või haridust taotlevale
inimesele, kes kõigist mõjudest hoolimata usub
rahva tugevuse se'snevat iga kodaniku indivi-
dualses ning vabalt mõtlevas hoiakus. Sellele
vabale, ent küllaltki ühiskondlikult kaalutlevale
hoiakule tuleks apelleerida ka suvise põl'utöö
propaganda õppiva noorsoo hulgas. Ja noored
peaksid sellest vabatahtlikult kinni haarama,
kel vähegi võimalik, kui ainulaadsest vaimse
rikastumise ja silmaringi avardamise võimalu-
sest nimliku kaugenägemise suunas. Siis kas-
vaksid noortest tublisti elujõulisemad ja julge-
mad inimesed. Mu'dugi nõuab see mõnestki
mugavusest loobumist ja lihtsusega lepp'mist,
kuid pärast tunduvat need alguses üleelatud
ebamugavused kindlasti tühistena tööväs muse-
õndsuse, päikesepaisteliste päevade ja nähtud
huvitavate inimeste kõrval.

Sellises suunas oleks vajalik suvise töö
propaganda arendamine noorsoo hulgas mitte
ainult tühja isamaalsuse kilbi varjul, vaid konk-
reetsete rahvamajanduslikkude vajaduste ja saa-
vatavate huvirohkete elukogemuste selgitamise
najal. Säärase vabatahtliku töö s'isuline väärtus
oleks päevselgelt määratu suur.

Vaimsel alal töötajate ja nn. haritlastele
tuleks samuti kasuks, kui nad suvitamise ase-
mel ainus kordki elus teeksid maal füüsilist
tööd. Siis oleks vähem iseenese eest põgenejad,
vähem võõrkehasid ja -kõlased ühiskonnas. Siis
mõistetaks, mis tähendavad rakud kätel, seda

enam, et haritud inimesel on võrratult suure-
mad eeldused nende mõistmiseks. Need rakud
paranevad aga varsti, kaovad kätelt, ent hinge
jäävad nad ometi — aaretena. Niisugusele ära-
tundmisele jõudes ei oldaks enam nõnda mõist-
misla'sad kaasinimeste suhtes. Siis nähtaks
kaugemale oma naha nivoolt, nii ise-
enese s'simasse kui ka teiste huvipiirkonda ja
tundemaailma.

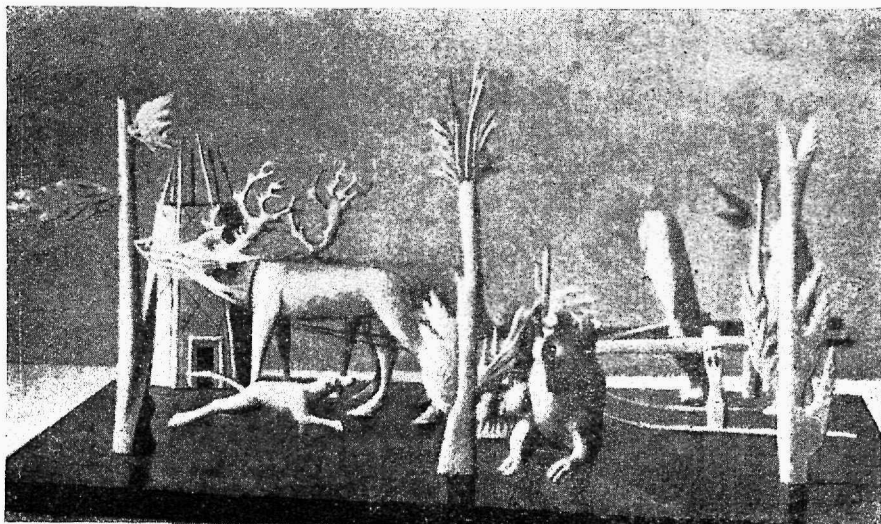
Eesti rahvusliku ideoloogia ja mentaliteedi
määritlemine on autoril kahtlemata õnnestunud.
Mis sellesisulised artiklid ja ka kogu raamatu
eriti meeldivaks teeb, on üksikutegi faktide
reaalne põhjendamine, mis annab kõigile esita-
tutele julge elamusrikkuse säärase artiklite ja
ettekannete tavalise üldsõnalise, ammukuuldu
korrutamise ja kinnisilmi reaaleluga pimesäkku-
mängija magususe asemel. „Suunad ja kavad“
on kirjutatud elavas, kujundirikkas ja kergesti
loetavas keeles, mis mõnekordsegi sädelusega
kaasa haarab ja unustama paneb, et loetakse
agraarpoliitilisi artikleid. Sisu esitam'ne on
näideterohke ja hõlmab paralleele tõmmates ka
välismaade vastavaid olusid. Mõneski artiklis
näeme põhjalikku sihikindlat teaduslikku süve-
nemist, mis aga kunagi huvikatkestavasse kui-
vusse ei lasku. Samas kõrval mõjub aga mõni
teine art'kel lausa lopsaka impressionistliku ja
esimesest pilgust kütkestava maalinguna, nagu
näiteks „Maakultuur ja maastikupilt“ ning esi-
mese valiku lõpus elav põllumeheportree C. R.
Jakobsonist ühenduses meie maanoorte liik-
mise ideega.

Need valkkõud, mis on meie alles kujune-
va põllumajandusfilosoofia alusvaraks, ei jäta
enesest terviklikku muljet, sest esineb mõnegi
mõtte laialivalgumist mitmesse artiklisse. Kuid
see on arusaadav, kui arvestada üksikute artik-
lite tekke- ja ilmumisaega, millele vihvajavad kogu-
de alapealkirjadki ja sõna „valikk“.

Huvitavat selgitust nende artikl'ite ja üldse
meie agraarpoliitilise kirjanduse kohta annavad
mõlema raamatu põhjalikud sissejuhatused.
Autori s'irast püüdu täielikkuse poole näitab
see, et esimeses kogus on artikli „Eesti rahvus-
likust ideoloogiast“ lõppu paigutatud olulised
väljavõtted A. H. Tammsaare sõnavõtust maini-
tud artikli puhul ja uued autoripoolsed kom-
mentaar'd. Ka on viimase kogu alguses ja
lõpus saate- ning lõppartiklid, mis viivad esitatu
ühendusse päevasündmustega ja näitavad orien-
taerumissuundi meie rahvuslikus ning riik-
likus elus toimunud äsjaste suurte muudatuste
puhul.

Nagu üteldud, K. Liidaku artiklite keel on
kergesti loetav ja elav, kuigi kohati esineb
moodsete keelendite väärtarvitamist, mis aga
õnneks ei muutu segavaks.

K. Liidaku raamatud on suureväärtuslikud
pioneeritööd omal alal, millela meie põllumajandus-
lik kirjandus oleks hoopis vaesem. Need
raamatud avardavad silmaringi ja vaatekaugust
ühiskondlikku ellu ja õpetavad sügavamalt mõist-
ma meie rahvastiku, rahvuskultuuri ja ideoloogia
põhiolemust, andes samal ajal otse märka-
matult ka tublisti praktilisi teadmisi. Nende
raamatutega tutvunemine tugevdaks eriti noorte
tervet rahvustunnet ja individuaalset hoiakut,
sest nende suund on kaugel igasugusest propa-
gandapatriotismist. Ent ennekõike nende luge-
mine kasvataks noori meie argipäevastki elu
avasilmi nägema ning selgemeelselt mõistma.

Laine Härman

Tartu Õpet. Seminar

Raamatud kõnelevad

VÖRDLEMISI korralikus mahukas üürikor-
teris asub tagumises nurgas kena väike
raamaturiil. Seda on kogunenud igasugu-
seid raamatuid, ilukirjanduslikke ja teadus-
likke teoseid. Nad kõik näivad olevat väga
korralikud ja hästi hoitud. Näib, et nende hool-
daja on nende sõber. Head üldmuljet raamatu-
riiulil segab üks määrinud ja katkenud ning
mürg raamat, mis on asetatud risti teistele. Tundub,
nagu oleks see raamat nutnud end pisaratest
märjaks.

On öö. Raamaturiiuli läheduses voodis magab koolipoiss. Tal nähtavasti meeldib magada oma raamatute ligiduses, sest teistest keegi ei maga siin, kõik magavad magamistoas. Nõrk öölambi valgus valgustab ähmaset raamaturiiulit.

Äkki tundub, nagu muutuksid raamatud elavateks. Kihin-kahin käib läbi raamatute.

Paks ja suur „Kalevipoeg“ küsib:

„Kuule, sina, „Mustlaste muinasjutt“, mis-
pärast sa nutad?“

Katkenud raamat kergitab oma pealmisi katkenud ja määrinud lehti aknast tuleva tuule mõjul ning ohkab. Ta ei oska algul midagi vastata. Ta hakkab veel rohkemgi nutma.

Lõpuks ta algab vaevalt, vaevalt kuuldavalt.

„Hea küll, ma räägin oma eluloo. Olin trükitud ja ilutsesin ühe äri aknal. Siis tuli keegi kena proua ja tahtis osta mingisugust raamatut oma ristipojale. Talle näidati mind. Ma nähtavasti meeldis: ning ta ostis mu. Olin õnnelik, sest ma olin tüdinenud aknal olemisest, kus päike vahtis alati otse silma ja inimesed irvitasid näkku. Ma tean, nad ei naernud küll mind, kuid ma ei tahtnud seal siiski olla. Mõtlen, et igast asjast saab kord villand. Nojah, mind kingiti siis selle proua ristipojale. Oi, ta

oli minust algul vaimustatud. Kohe esimesel päeval luges ta mu läbi. Kuid — mu õnn oli üürrike. Kui ta mind korra oli läbi lugenud, siis pillas ta mu maha, nii et mu kaaned murdusid. Tal näis sellest endal veidi kahju olevat, kuid see kahjutunne valdas teda ainult üürikesest aega, hiljem ta unustas mind sootuks. Järgmisel päeval, kui ta koolis oli, hakkas mind lugema ta noorem vend. See käis iga viie minuti järel väljas ja igakord ta keeras ühe mu lehtedest kahekorra. Paha asi oli veel see, et mul ei olnud kindlat aset. Mäletan, ükskord päästis mind teenija tulesurmast. Ta oleks mind peagu ahju visanud, sest vedelesin ahju ees põrandal. Siiski aetas ta mind ilusti lauale.

Ühel päeval jooksis noorem vend tuppa, pihud täis märgi sügislehti. Ta tahtis neid vist kuivatada. Ta aetas nad kõik üksikult mu iga lehe vahele ja pani siis pliidile kuivama koos minuga. Oi! Oleksite te mind teisel hommikul näinud. Pealt olin ma nagu korstnapühkija, sest aga... Kõik lehed olid üles tursunud ja kopra k'skunud. Lehtedega olid koos sattunud mu vahele ka määratu hulk nüüd juba praetud putukaid. Öhtul tuli minu omanik koju. Nähes mind niisugusena, ta vihastas oma noorema venna üle hirmsasti. Võttis mu pliidilt ja virutas mind kõigi nende lehtedega põrandale. Sealt võttis mind omakorda noorem vend ja viskas aknast välja, tänavale. Lebasin märjal tänaval teise päevani. Siis... tuli see poiss, kes siin magab, tõstis mu üles, vaatas ja otsustas tükk aega. Lõpuks pistis portfelli ja tõi koju, tähendab siia. Ja siin ma nüüd olen, märg ning katkenud.“

„Mustlaste muinasjutt“ lõpetas oma eluloo ja vaatas kurvalt ringi. Teised raamatud vangutasid päid ja tänasid Jumalat, et neil on hool-
daja, kes hoolitseb nende elu-olu eest hästi.

"Tuleviku Radade" käesoleva aasta kirjandusvõistlustele saadetud tööde nimekiri:

Luuletused			
1. Õtak	"Vello Voo"	44. Hommik	"Valdur"
2. Saun	" "	45. Õhtu kase kõrval	" "
3. Merel	" "	46. Sügisöö viirastus	" "
4. Öö	" "	47. Uinun laanes	"Igatsev inimhing"
5. Tüu-liu	" "	48. Uppunu	" "
6. Peale pettumusi	"T. M. E."	49. Igatsuste saar	" "
7. Kaksinduse Saartel	" "	50. Igatsus	" "
8. Kuld-õhtu	" "	51. Raskuse vaim	" "
9. Heljo	" "	52. Sügis sonetis	" "
10. Vaikne õhtu	" "	53. Hümn vendlusele	" "
11. Suvisonett	"Psühhoanalüüs"	54. Talveöö	" "
12. Suvemälestus	" "	55. Sõjamöll	" "
13. Sinule I	" "	56. Riim-fantaasia	Epp
14. Sinule II	" "	57. Mõtteid	" "
15. Sügismeeleolu	" "	58. Kelleks tahad saada	" "
16. Unenägu	" "	59. Suvi 1939	" "
17. Peotäis pärnaõisi	"Sina"	60. Helbed valged	" "
18. Sügis	" "	61. Lumesadu südamesse	"Reet Randla"
19. Ünustus	" "	62. Talv väljas ja toas	" "
20. Värskes lumes	"Võõras lõhnav õis"	63. Talvine öö	" "
21. Kuuvalgus	" "	64. Kibuvits	"Fiasko"
22. Meie armastus	" "	65. Vanadus	" "
23. Hinge kaunimale	"Filia"	66. Vaid peegeldus	" "
24. Suviõine	" "	Jutustused	
25. Uus kevad	" "	1. Lühike vabadsus	"Lelu"
26. Eestlane!	"Siil"	2. Hirm	"Fiasko"
27. Lumesadu	" "	3. Orguse elukunst	"Üks neistsinatseist"
28. Ehatäht	" "	4. Tragöödia jõuluööl	"Inimene"
29. Tydrukule	" "	5. Kaks õpilast	"Külmalill"
30. Mälestus	"Me inertiae nequitiaeque condemno"	6. Aga jõgi oli kinni külmunud	"Ullus"
31. 21. X 39	" "	7. Maastiku panoraam	"Olle"
32. Palve	" "	8. Puhastustuli	"Jüri"
33. Sonett	" "	9. Kaks teekonda	"Deus ex machina"
34. Üle lume	"Helgare"	10. Kateedrist hullupalati	"Capri"
35. Läbi aasta	" "	11. Võitluse eel	"Kriksti"
36. Sügisöö	" "	12. Unistav noorur	"Ille Leetmaa"
37. Igavikku	"Laanepoeg"	13. Errando discimus	"Timukas"
38. Jumalate laul	" "	14. Tunnis	"Mõtletja"
39. Ta tuli...	" "	Artiklid	
40. Emale	" "	1. Sõda ja rahuideed	"Joonap"
41. Kahtlus	"Sonetid"	2. Kõneoskus	"Caius"
42. Maalija	" "	3. Millistele ideaalidele...	"Väike ve!"
43. Mõttelend	" "	4. Inimene ja tehnika tänapäeval	"Raport"
		5. Vaimusuurustest muusikamaailmas	"Wolfgang Amadeus"

TOIMETUS: Tegevtoimetaja: ROBERT REBAS. Vastutav toimetaja: ALEKSANDER VAIGLA. Toimetuse nõukogu: ALEKSIS KUUSIK, JOHANNES AAVIK, HENNO JÄNES, HELENE JUTT, ELMAR ETVERK. Ajakirja toimkonnad: igas gümnaasiumis kolm (keskkoolis kaks) õpilasesindajat + õpetaja.

VÄLJAANDJA: Eesti Keskkooliõpetajate Kogu. Ajakiri ilmub kord kuus. Üksiknr. hind 25 snt. Toimetus: "Tuleviku Radad", Elva 10, Tartu. Talitus: Tatari 21-a, Tallinn. EKESKO posti jooksev arve nr. 781.

TARTU LINNAPANK

TARTUS, RAEKOJAS TELEFONID 22-32 JA 31-32

Võtab raha hoiule jooksvale arvele
kindla tähtaja peale ja kuude viisi

Annab laenusid / Ostab ja müüb
väärtpabereid / Müüb Riigi Klassi-
loterii pileteid

Toimetab kõiki pangaoperatsioone

Korrespondendid kõigis kodumaa linnades ja rahvarikkamates
kohtades maal

Saadaval hoiukarbid

Valmistame

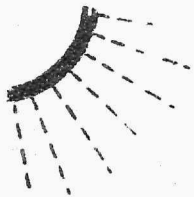
IGASUGUSEID TRÜKITÖID MAITSEKALT

O S A Ü H I N G

K. Mattieseni trükikoda

TARTU, VALLIKRAAVI 4 / TELEFONID 24-80 JA 24-97 / POSTK. 46

„PÄEVALEHT“

ON

PÄIKESEKS NII NOORELE KUI VANALE

„LASTE RÕÕM“

ON LASTELE KASVA-
TUSLIKUKS ALUSEKS

KIRJANDUSE
KOOLIRAAMATUTE
KOOLITARVETE
ALAL RAHULDAVAD TEID
TÄIEL MÄÄRAL

„PÄEVALEHE“ RAAMATUKAUPLUSED

TALLINNAS, SUUR KARJA TÄNAV 23, PIKK TÄNAV 2